

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної
безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
«Сучасна міжнародна безпеки НАТО: Перспективи для України»

Виконав студент II курсу, групи МНБ-21
Спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Якуб'як Артем Сергійович

Керівник – кандидат політичних наук, доцент

Жовтенко Тарас Григорович

Рецензент – кандидат політичних наук, доцент
кафедри політології та соціології Рівненського
державного гуманітарного університету

Крет Роман Михайлович

Острог, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ПРОЦЕС РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....	9
1.1. Реформа Служби безпеки України в контексті загроз національній безпеці України	9
1.2. Досвід реформування окремих секторів Служби безпеки України.....	18
1.3. Стан реформування Служби безпеки України та його перспективи у нових політичних реаліях	20
РОЗДІЛ II. РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО	25
2.1. Поглиблення реформування Служби безпеки України та досвід реформи сектору безпеки і оборони у країнах Чорноморського регіону.....	25
2.2. Перебіг реформування Служби безпеки України у відповідності до стандартів НАТО: головні пріоритети.....	29
2.3. Реформа Служби безпеки України: в пошуках балансу між бажаним та можливим.....	33
РОЗДІЛ III. КОЛЕКТИВНА БЕЗПЕКА НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	42
3.1. Урахування стандартів НАТО у реформуванні національних служб безпеки.....	42
3.2. Політика міжнародної безпеки НАТО	44
3.3. Перспективи України щодо вступу в НАТО.....	56
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Реформування правоохоронних органів на сучасному етапі є надзвичайно актуальним для України. Успішне та ефективне проведення реформ є вкрай важливим, адже вони стають своєрідною гарантією правопорядку, підтримкою стабільності в державі, усуненням загроз національній безпеці. Служба безпеки України в умовах сьогодення, з врахуванням геополітичної ситуації, коли особливо гостро постає питання забезпечення національної безпеки, теж змінює свою концепцію, поступово стаючи на шлях реформування. У зв'язку з цим, постає неабияка потреба у формуванні нової концепції української спецслужби. Саме реформування українського сектору безпеки є завданням державної політики з підвищеною пріоритетністю. В умовах протистояння таким загрозам, як: тероризм, сепаратизм, військова агресія з боку Росії, а також корумпованість, відсутність механізмів контролю за Службою безпеки України громадськістю та парламентарями, неефективність контррозвідки виникає нагальна потреба у подальшому реформуванні Служби безпеки України з метою підвищення ефективності її діяльності та протистоянню усім вищезазначеним загрозам.

Виникає потреба у дослідженні стану та досвіду реформування окремих секторів Служби безпеки України, а також об'єктивній оцінці перспектив подальших змін у роботі спецслужб. Обираючи курс на євроінтеграцію, Україна долучається до співпраці з НАТО, отже варто розглянути також і можливі сценарії впливу такої співпраці на процес реформування структури Служби безпеки України. Неабиякий науковий інтерес становить дослідження зарубіжних практик, яким саме чином за кордоном реформують сектор безпеки, на чому саме розставлені акценти, а також як умови, що склалися в інших країнах впливали безпосередньо на досягнення реформування.

Досліджувані питання не вивчалися українськими фахівцями безпекових студій, проте роботи деяких авторів присвячені деяким окремим аспектам цих зазначеної проблематики. Зокрема, українські науковці досліджували: проблеми

реформування Служби безпеки України в контексті євроінтеграції; доцільність впровадження дієвого цивільного контролю над системою внутрішніх служб безпеки держави, який відповідав би за формою, змістом та практикою застосування, прийнятим у демократичних країнах; причини гальмування просування реформ в секторі безпеки і оборони.

Враховуючи дослідження сучасних науковців, а також те, що сектор безпеки і оборони, зокрема Служба безпеки України постійно змінюється, постає потреба у вивченні сучасного стану речей пов'язаних із реформуванням Служби безпеки України.

Метою дослідження є визначення впливу євроатлантичної інтеграції України на реформування її сектору безпеки і оборони.

Відповідно до мети дослідження, ми ставимо перед собою наступні **дослідницькі завдання**:

- вивчити досвід та стан реформування окремих секторів Служби безпеки України.
- визначити недоліки, що існують в цій практиці, враховуючи складність сучасної геополітичної ситуації.
- проаналізувати досвід у проведенні реформи сектору безпеки у країнах Чорноморського регіону.
- дослідити умови та стан проведення реформ сектору безпеки і оборони в зарубіжних країнах, визначити основні складові реформ, що сприяють їх успішному та ефективному впровадженню.
- проаналізувати співпрацю з НАТО в контексті проведення реформи Служби безпеки України.

Об'єктом дослідження є процес реформування системи національної безпеки і оборони України та приєднання України до блоку НАТО.

Предметом дослідження є реформування Служби безпеки України як складової системи національної безпеки і оборони України та перехід Служби безпеки до стандартів НАТО.

Джерельна база дослідження. Під час написання роботи широко

використовувалося законодавство України у сфері національної безпеки і оборони: Закон України «Про Службу безпеки України», Закон України «Про національну безпеку», Стратегія національної безпеки тощо. Проаналізовано документи стратегічного розвитку НАТО (Стратегічна концепція НАТО), використано монографічні праці дослідників у сфері реформування правоохоронних органів та спеціальних служб.

Проблематика реформи сектору безпеки і оборони України, її правоохоронної складової, спеціальних служб є об'єктом дослідження у роботах вітчизняних науковців. Водночас питання реформування внутрішньої служби безпеки (Служби безпеки України) відповідно до міжнародних стандартів і практик НАТО потребує додаткового вивчення, наукова дискусію щодо цього питання відкрита.

Методологія дослідження. У роботі застосовано порівняльний метод для порівняння умов, в яких було здійснено реформування сектору безпеки і оборони в різних державах. Для порівняння, як зазначалось, було обрано держави чорноморсько-балтійського регіону, а також визначення та порівняння умов, що склалися в Україні для реформування Служби безпеки України. Аналітичний метод дозволив спрогнозувати подальше реформування Служби безпеки України, яким саме чином воно проходитиме, а також як впливатиме на наступні зміни в системі правоохоронних органів. Також буде розглянуто питання, щодо вступу України в НАТО, які потрібні реформи для України та що дасть членство нашої країни в НАТО.

Практичне значення дослідження. Результати нашої роботи можна використовувати в майбутньому при дослідженні та оцінці реформування Служби безпеки України, колективної безпеки НАТО, а також в навчальних цілях студентами і дослідниками спеціальних служб України.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел та літератури.

У першому розділі «Процес реформування Служби безпеки України у сфері захисту національної державності» досліджено питання реформування

Служби Безпеки України, як внутрішньої служби безпеки держави, проаналізовано досвід проведених в минулому реформ цього органу.

Зокрема, у підрозділі 1.1. «Реформа Служби Безпеки України в контексті загроз національної безпеки» виділено альтернативні способи реалізації реформи, що стосується Служби Безпеки України, в контексті сучасних загроз національній безпеці України.

У підрозділі 1.2. «Досвід реформування окремих секторів Служби безпеки України» проаналізовано минулий досвід реформування цього державного органу спеціального призначення. Розглянуто завдання, які покладалися на Службу Безпеки України до початку вторгнення РФ на територію України у 2014-му році.

У підрозділі 1.3. «Стан реформування Служби Безпеки України та його перспективи у нових політичних реаліях» наведено основні принципи та завдання, які мають покладатися на Службу Безпеки України, відповідно до розроблених фахівцями проекту Концепції реформування Служби Безпеки України, в якій уточнюються мета, завдання й основні напрями реформування Служби Безпеки України, яка має стати новою ефективною, гнучкою та динамічною структурою.

Розділ 2 «Реформування Служби Безпеки України за стандартами НАТО» присвячено дискусійним питанням реформування Служби безпеки України за практиками і стандартами, які прийняті у країн-членів НАТО. Розглянуто найбільш нагальні і гострі проблеми, що стосуються зазначеної реформи: позбавлення Служби безпеки України функцій і повноважень у економічній сфері, можливості перетворення її на справжню спеціальну службу внутрішньої безпеки держави, відповідно до стандартів НАТО.

У підрозділі 2.1. «Поглиблення реформування Служби Безпеки України та досвід реформи сектору безпеки у країнах Чорноморського регіону» було проаналізовано досвід реформування служб безпеки країн чорноморського регіону, а саме: Болгарії, Грузії, Молдови, Румунії та Туреччини. На основі проведеного аналізу, стосовно основних функцій, які покладені на служби

безпеки в державах Чорноморського регіону, чітко виділяються принципи самого реформування.

У підрозділі 2.2. «Перебіг реформування Служби Безпеки України у відповідності до стандартів НАТО: головні пріоритети» досліджено головні пріоритетні задачі, які мають покладатися на Службу Безпеки України, що зможе наблизити Службу безпеки України до євроатлантичних стандартів. Розглянуто Закон України «Про Службу безпеки України» в новій редакції, законопроект якої був запропонований після обрання нового президента України В. Зеленського. Проаналізовано основні законодавчі зміни, що безпосередньо стосуються діяльності Служби безпеки, її завдань та повноважень.

У підрозділі 2.3. «Реформа СБ України: в пошуках балансу між бажаним та можливим» проаналізовано причини необхідності суттєвої законодавчої корекції функцій і повноважень Служби Безпеки України, а також необхідність синхронізації цих корекцій відповідно до стандартів НАТО, які рекомендують розділити контррозвідальні та правоохоронні повноваження служби внутрішньої безпеки держави.

У розділі 3 «Коллективна безпека НАТО: перспективи для України» проаналізовано етапи становлення НАТО, процеси вдосконалення колективної безпеки Альянсу. Доводиться, чому Україна має запозичити досвід країн членів НАТО у сфері реформування сектору безпеки і оборони, як членство України в Альянсі допоможе Україні з війною проти РФ та чим Україна буде корисною для НАТО.

У підрозділі 3.1. «Урахування стандартів НАТО у реформуванні національних служб безпеки» було проаналізовано досвід НАТО у створенні нового підрозділу, який почав свою діяльність у липні 2017-го року та має назву «Спільний відділ розвідки та безпеки», мандат якого полягає в аналізі повного спектру гібридних дій, спираючись на військові та цивільні, класифіковані та відкриті джерела.

У підрозділі 3.2. «Політика міжнародної безпеки НАТО» досліджено процеси створення НАТО, як був підписаний у квітні 1949 р.

Північноатлантичний Договір, який започаткував систему загальної оборони дванадцяти країн, а також як приймалися певні реформи протягом довгого шляху існування НАТО та які обов'язки покладаються на членів Альянсу.

У підрозділі 3.3. «Перспективи України щодо вступу в НАТО» було розглянуто перспективи вступу України до Альянсу, доведено позитивні наслідки вступу в НАТО для України, прогнозуються можливі шляхи вирішення конфлікту з Росією та перспективи закінчення війни.

Обсяг роботи – 76 сторінок, з них основного тексту – 70 сторінок.

РОЗДІЛ І

ПРОЦЕС РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

1.1. Реформа Служби Безпеки України в контексті загроз національної безпеки

Згідно ст. 1 Закону України «Про Службу безпеки України» Служба безпеки України – це державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

Згідно ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України» На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України¹.

Важливість Служби безпеки України, як головної внутрішньої служби безпеки держави, єдиного контррозвідувального органу країни в сфері політичної та воєнної контррозвідки зумовлює згадки про неї в Основному Законі України. Конституція України регулює порядок призначення Голови Служби безпеки України, порядок визначення її функцій та закріплює за Головою Служби безпеки України місце в Раді національної безпеки і оборони

---

¹ Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229–ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

за посадою. Це очевидно, адже характер діяльності цієї Служби пов'язаний з повноваженнями Президента України у сфері національної безпеки і оборони, який очолює Раду національної безпеки і оборони.

Служба безпеки України входить до складу сектору безпеки і оборони, і відноситься до складової сил безпеки, адже в першу чергу веде боротьбу з невоєнними загрозами державній безпеці України. Проте, наприклад, Центр спеціальних операцій «А» Служби безпеки України, залучений до воєнно-оборонних дій проти окупаційної армії Російської Федерації, тому Служба безпеки України частково відноситься і до сил оборони. Служба безпеки України також входить до розвідувального співтовариства України, хоча безпосередньо не займається розвідувальною діяльністю, але може її проводити для виконання своїх контррозвідувальних завдань.

Згідно ст. 19 Закону України «Про національну безпеку України», Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина:

- протидію розвідувально-підривній діяльності проти України;
- боротьбу з тероризмом;
- контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури;
- охорону державної таємниці².

В ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України» чітко визначені повноваження Служби безпеки України:

1) здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і

---

² Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України;

2) здійснювати заходи контррозвідувального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном;

3) виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, проводити їх досудове розслідування; розшукувати осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням зазначених кримінальних правопорушень;

4) здійснювати контррозвідувальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України;

5) забезпечувати захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань;

6) здійснювати контррозвідувальне забезпечення оборонного комплексу, Збройних Сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України, енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливих об'єктів інших галузей господарства;

7) брати участь у розробці і здійсненні відповідно до Закону України "Про державну таємницю" та інших актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та здійснення контролю за додержанням порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та

підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України;

8) здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки;

9) у межах визначеної законодавством компетенції забезпечувати захист особистої безпеки громадян і осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у разі надходження від них, членів їх сімей та близьких родичів заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну; брати участь у реабілітації і поновленні прав незаконно репресованих осіб;

10) сприяти Державній прикордонній службі України в охороні державного кордону України;

11) сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій;

12) подавати наявними силами і засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам Національної поліції, іншим правоохоронним органам у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень;

13) брати участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, прикордонного режиму і митних правил, приймати рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцю або особі без громадянства, про скорочення строку тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України, про примусове повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну;

15) проводити наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, впроваджувати їх результати в практику діяльності Служби безпеки України;

16) виконувати за дорученням Президента України інші завдання, безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави;

17) брати участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт;

18) забезпечувати внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та підтримання таких відомостей в актуальному стані у межах, визначених законодавством;

19) здійснювати функцію технічного регулювання у сфері спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації;

20) здійснювати за участю Міністерства закордонних справ України міжнародне співробітництво щодо подання пропозицій до комітетів Ради Безпеки ООН та до іноземних держав про включення (виключення) фізичних або юридичних осіб та організацій до відповідних санкційних переліків та розгляду запитів іноземних держав про включення (виключення) до (з) переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції;

21) здійснювати управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління, у порядку, визначеному законом³.

В ст. 19 Стратегії національної безпеки України від 2020 р. вказано, що «спеціальні служби іноземних держав, насамперед Російської Федерації, продовжують розвідувально-підривну діяльність проти України, намагаються підживлювати сепаратистські настрої, використовують організовані злочинні угруповання і корумпованих посадових осіб, прагнуть зміцнити інфраструктуру

---

³ Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

впливу». А в ст. 17 «для відновлення свого впливу в Україні Російська Федерація, продовжуючи гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібер- і воєнні засоби».

В ст. 22 говориться про те, що «джерелом загроз незалежності України, її суверенітету і демократії залишається недостатня ефективність державних органів, що ускладнює вироблення і реалізацію ефективної політики». В ст. 24. вказано: «непослідовність та незавершеність реформ і корупція перешкоджають виведенню української економіки з депресивного стану, унеможлиблюють її стале і динамічне зростання, підвищують уразливість до загроз, підживлюють кримінальне середовище».

Очевидно, що визначені проблеми є, зокрема, сферою відповідальності для Служби безпеки України. А тому для високих показників та виконання поставлених завдань, у Службі безпеки України має відбутися системна реформа.

Зрозуміло, що в ст. 63 Стратегії національної безпеки України від 2020 р. тому й з'явилися наступні формулювання: «для системного захисту України від загроз національній безпеці необхідним є розвиток сектору безпеки і оборони. Для цього Україна: оптимізує структуру, функції і чисельність Служби безпеки України як спеціально уповноваженого державного органу у сферах контррозвідувальної діяльності та охорони державної таємниці, головного органу у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, що дасть змогу попереджати, своєчасно виявляти зовнішні та внутрішні загрози безпеці України і запобігати їм, припиняти розвідувальні, терористичні та інші протиправні посягання спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усувати умови, що їм сприяють, та причини їх виникнення». Ст. 58 Стратегії національної безпеки дозволяє зрозуміти, що реформа Служби безпеки України за стандартами НАТО повинна проводитися в комплексі з іншими складовими

сектору безпеки і оборони: «Для розвитку потенціалу стримування Україна прискорить оборонну та безпекову реформи за нормами, принципами і стандартами НАТО. Документи планування у сферах національної безпеки і оборони, які будуть підготовлені за результатами комплексного огляду сектору безпеки і оборони, секторальних та інших оглядів, матимуть практичний і конкретний зміст»⁴.

Нині для України ефективне функціонування спецслужб вважається необхідною умовою, адже сьогодні правоохоронні органи не відповідають потребам суспільства, більше того, стають перешкодою в економічній, суспільній, політичній сферах. Тому існує потреба в реформуванні спецслужб, адаптації їх до суспільних потреб, а також враховуючи курс нашої держави на євроінтеграцію – відповідати певним європейським стандартам. Протягом останніх років зростає значна кількість загроз національній безпеці України, а саме Гібридна загроза РФ проти України, велика корупція серед структур та вищих гілок влади, високий рівень загрози терористичних актів, кіберзлочини, загроза розповсюдження диверсійно-розвідувальних груп, розвідників Російської Федерації, які значною мірою шкодять національній безпеці України.

На сьогоднішньому етапі, Служба Безпеки України сприяє боротьбі з військовою агресією Росії на Сході, а саме продовжує діяти в заходах з виявлення та протидії зумовлює важливість подальшого реформування спецслужб, для того, аби протистояти та комплексно захищати нашу державу від дій країни-агресора.

Діяльність спецслужб сьогодні відбуваються також у сфері виявлення та подолання корупції, адже це явище характерне для українського суспільства, спецслужб та вищих посадових осіб усіх гілок влади. Проте, більшість

---

⁴ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020.

дослідників, наприклад С. Поляков⁵ та І. Мусієнко⁶ ведуть дискусію стосовно цієї функції Служби Безпеки України, вважаючи її лише пережитком радянської системи. Розробка подальших реформ правоохоронних органів і зокрема реформа Служби Безпеки України передбачає зняття з спецслужби проведення антикорупційних заходів. На нашу думку подібний підхід правильний, адже більшість європейських країн давно відійшли від подібних практик і це сприяє лише удосконаленню роботи спецслужб.

Країни-члени ЄС та НАТО регулюють розмежування функцій контррозвідки та кримінальних розслідувань через чітке юридичне розмежування, відповідно до імперативу розмежування. Згідно з цим юридичним принципом, завдання поліції та служби розвідки не можуть перетинатися і дублюватися.

Відповідно до Рекомендації ПАРЄ №1402 від 1999 року, служби внутрішньої безпеки не повинні мати правоохоронних функцій, таких як розслідування, арешт чи затримання. Через високий ризик зловживання такими повноваженнями, а також з метою уникнення дублювання функцій, які традиційно притаманні поліції, такими повноваженнями повинні бути наділені лише правоохоронні органи.

Збірник найкращих практик ООН також рекомендує не поєднувати повноваження на здійснення розвідувальної та правоохоронної діяльності в одному відомстві, з урахуванням ризику формування паралельної правоохоронної системи. Інституційне розмежування між службами безпеки та правоохоронними відомствами – потужний запобіжник проти концентрації надмірної влади в одному відомстві та ризику довільного використання

---

⁵ Поляков С. Реформування сектору безпеки та оборони України: сучасний стан та напрями проведення. *Журнал східноєвропейського права*. 2014. № 10. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2014/12/poliakov_10.pdf/.

⁶ Мусієнко І. Бодрунов А. Реформування СБУ в контексті Євроатлантичної інтеграції України. *Роль і місце національної спецслужби в історії українського державотворення*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. К., 17 березня 2017 р. – С. 84–85.

розвідувальних даних, отриманих шляхом проведення негласних дій.

Виявивши загрозу національній безпеці, служби безпеки повинні передавати інформацію про неї органам державної влади, уповноваженим на виконання відповідних необхідних дій на підставі такої інформації, тобто поліції та іншим правоохоронним органам.

Згідно з цими міжнародними стандартами більшість демократичних держав обмежують повноваження служб безпеки збиранням, обробкою та наданням інформації та не наділяють їх правоохоронними функціями⁷.

Найменше кадрових змін на сьогодні Служба Безпеки України зазнала саме в контррозвідувальному секторі, реальні зовнішні загрози вимагають посилення агентури та запозичення європейських практик, тобто в подальшому реформа підніматиме питання про можливість навчання за кордоном, для підготовки кваліфікованих фахівців у галузі контррозвідки. Тож розвиток агентурної мережі в контексті активізації антиукраїнської діяльності російських спецслужб вважається вкрай необхідним.

Ще однією внутрішньою загрозою вважається відсутність контролю над спецслужбою, адже, на нашу думку, вона не має бути підконтрольна лише тільки комусь одному, наприклад – Президенту. Оскільки вона служить суспільству, то реформування саме передбачає такий аспект як механізм громадського контролю або ж державного чи парламентського. Головним аргументом на користь цього процесу наприклад дослідники Женевського центру демократичного контролю за збройними силами, вважають недопущення зловживань та політизації поліції та зокрема і спецслужб⁸.

Отже, реформування Служби безпеки України зумовлене необхідністю підвищення ефективності протидії новим реальним і потенційним загрозам

---

⁷ 13 запитань про реформу СБУ: чому ці зміни важливі для України. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2021/06/29/7124854/>.

⁸ Матюхіна Н. Служба безпеки України як складова сектору безпеки: окремі умови та шляхи реформування. *Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали пост. діюч. наук.-практ. семінару. Х., 2012. № 3. С. 59-69.

національній безпеці України, саме реформована Служба Безпеки з чіткими завданнями зможе гарантувати безпеку держави на громадян України та зможе гармонічно виглядати серед служб безпеки країн НАТО та країн сусідів.

1.2. Досвід реформування окремих секторів Служби безпеки України.

Сутність реформування Служби безпеки України полягає в удосконаленні всіх складових її діяльності, відмові від невластивих функцій, підвищенні ефективності її роботи. Беручи до уваги те, що функції спецслужби є різноплановими ще із проголошенням незалежності України, було виокремлено розвідувальну функцію у самостійну галузь з відповідною організаційною структурою. Також із часів незалежності ми спостерігаємо розвиток громадянського суспільства, це об'єктивно вимагає розробки та впровадження дієвого цивільного контролю над системою Служби Безпеки України, який би відповідав би за формою, змістом та практикою застосування, прийнятим у демократичних країнах. Основні принципи цього контролю над службами внутрішньої безпеки і правоохоронними органами визначені рекомендаціями ПАРЄ, в яких зазначалося, що органи виконавчої влади мають здійснювати послідовний контроль за діями спецслужб, а саме, подають звіти про свою діяльність, органи ж судової влади повинні мати право надавати дозвіл на здійснення окремих заходів, що можуть призвести до порушення прав людини. Варто зазначити, що такі українським законодавством були прийняті до уваги ці вимоги, але проаналізувавши їх варто було внести ще ряд поправок. На нашу думку, найбільш важливою є така як створення окремої Громадської консультативної ради, яка б діяла саме у сфері громадського контролю.

У проекті нової редакції Закону «Про Службу безпеки України», який розроблено на виконання Указу Президента України передбачено скорочення

чисельності складу і збільшення частки цивільних працівників. Водночас в цьому законопроекті також зазначалися актуальні аспекти, щодо того, наприклад як Служба безпеки має звільнитися від невластивих їй функцій. Для удосконалення спецслужби передбачається скоротити певні управлінські ланки, делегувати частину функцій Центрального управління підпорядкованим йому органам та підрозділам. До основних принципів діяльності Служби Безпеки України було додано положення про захист демократичних цінностей, співпрацю з іншими структурами з громадянами та об'єднаннями громадян і неурядовими організаціями, відкритість для демократичного цивільного контролю.

Деякі проблеми організації та функціонування сформульовано і зафіксовано в Концепції реформування Служби Безпеки України, а саме підвищення ефективності протидії новим реальним та потенційним загрозам національній безпеці України у сфері державної безпеки, уникнення дублювання завдань і функцій Служби Безпеки України з іншими державними органами. Проаналізувавши цю Концепцію вдалося також з'ясувати, що важливою проблемою є кадрова політика, оскільки актуальним є вдосконалення процедур перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Також відповідне реформування мало здійснюватися враховуючи досвід іноземних держав щодо створення систем забезпечення державної безпеки. Дані заходи були суто декларативними й на практиці не були реалізованими. Підтвердженням цього є й дані Комплексного огляду Служби Безпеки України як складової сектору безпеки України, результатом якого є пропозиції щодо широкоформатного реформування структур безпеки України у чотири етапи, підсумком яких має стати модель Служби Безпеки України зразка 2017-го року та пропозиції щодо шляхів її реалізації.

Серед основних проблем реформування з якими постійно стикається Україна можна назвати невідповідність європейським стандартам та невмінням

правильно розподіляти обов'язки між правоохоронними органами в контексті реформування спецслужб. Не було також розроблено механізмів захисту державної таємниці. Загалом український досвід реформування носить суто декларативний характер та не виправдовував себе на практиці.

Будь-яка концепція або програма реформування, не зважаючи на її суттєво нові положення не дасть очікуваних результатів якщо не буде створений дієвий механізм реалізації та забезпечення реформ.

Отже, загалом Служба Безпеки України зазнала за період свого існування деякого реформування за роки своєї діяльності, але все ж існує необхідність у подальшому реформуванні структур спецслужби.

1.3. Стан реформування Служби Безпеки України та його перспективи у нових політичних реаліях.

Останні суспільно-політичні перетворення в Україні, зокрема набуття чинності Угоди про асоціацію з ЄС, отримання нашою країною «безвізу», старт реформ у багатьох секторах суспільного життя – призвели до нагальної потреби реформування діяльності спецслужб. Відповідно до розробленого фахівцями Служби Безпеки України проекту Концепції реформування Служби безпеки України, що ґрунтується на положеннях Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016 та уточнює мету, завдання й основні напрями реформування Служби Безпеки України, остання, повинна перетворитись у ефективну, динамічну та гнучку в управлінні спеціальну службу, укомплектовану висококваліфікованими фахівцями, забезпечену сучасними матеріальними і технічними засобами; її завдання, функції та напрями мають бути приведені у відповідність із сучасними потребами захисту прав людини та громадянина, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Тобто, сьогодні на оперативного працівника Служби Безпеки України покладаються багатофункціональні обов'язки, що передбачають наявність у нього широкого спектру знань, здібностей та навичок, зокрема до нього ставляться підвищені вимоги щодо комунікаційних здібностей та поглиблених знань психології людини. Повсякденна сучасна оперативна практика вимагає від оперативника належної фізичної підготовки, володіння зброєю, водіння транспортними засобами, а також передбачає наявність у оперативного співробітника спецслужби належних знань в галузі права, вміння працювати з нормативно-правовими та розпорядчими актами, готувати процесуальні, оперативні, аналітичні документи тощо. Крім того, розвиток технологій вимагає від оперативного працівника знань комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, навичок роботи з великими масивами даних, іншими джерелами інформації, зокрема, ЗМІ, мережею Інтернет тощо. Все це потрібно для ефективної оперативно-розшукової та інформаційно-аналітичної роботи.

Наразі Служба Безпеки України згідно з чинним законодавством виконує повноваження, не властиві спецслужбам, питання позбавлення яких стало проблемним в реформуванні Служби Безпеки України. Причина полягає не лише у недостатній спроможності та ефективності новостворених антикорупційних органів.

Реформа Служби Безпеки України сьогодні є одним з яскравих індикаторів наявності/відсутності політичної волі, намагання підміни справжніх реформ їх імітацією. Проблема реформи полягає, насамперед, у необхідності позбавлення Служби Безпеки України правоохоронних функцій (розслідування економічних злочинів, досудове слідство, слідчі ізолятори), що є невластивими для спецслужб у демократичних країнах, і роблять її вразливою для спроб використання зацікавленими суб'єктами у власних політичних і бізнесових цілях.

Важливо, що в проекті пропонується змінити статус служби і зробити її не правоохоронним органом спеціального призначення, яким вона є зараз, а

«спеціально уповноваженим державним органом з питань забезпечення державної безпеки». Крім цього, пропонується встановити ряд вимог до претендентів на пост голови Служби Безпеки України: вони повинні бути не молодше 35 років, мати вищу освіту, спеціальну підготовку, а також «досвід організаційно-управлінської діяльності у сфері національної безпеки» і не перебувати в політичній партії.

Стосовно перспектив, варто зазначити, що ще однією вимогою до Служби Безпеки України є її демілітаризація, тільки в цьому випадку ми можемо стверджувати про її подальше успішне реформування. Вважається, що військова структура, якою є зараз Служба безпеки України, не відповідає вимогам сучасності, ускладнює процедуру контролю над нею і фактично є не обов'язковою для виконання нею своїх завдань. Так, процес демілітаризації являє собою скасування військового статусу працівників Служби Безпеки України і перетворення їх на цивільних осіб. Збереження статусу військовослужбовців має бути закріплене лише за співробітниками Центру спеціальних операцій «А» Служби безпеки України через особливо небезпечний та конфіденційний характер її діяльності. Отже, після проходження процесу демілітаризації, працівники Служби Безпеки України підпадають під загальне коло правового регулювання діяльності державних службовців, що полегшує порядок контролю їх діяльності та притягнення до відповідальності за скоєння злочинів у сфері службової діяльності. Таким чином, діяльність Служби безпеки України має стати більш прозорою та підконтрольною для вищих органів державної влади. Варто ліквідувати у структурі Служби Безпеки України воєнну контррозвідку в процесі демілітаризації Служби Безпеки України. На суперечливому питанні воєнізованого статусу Служби Безпеки України наголошує і О. Ткач⁹, стверджуючи, що в ході процесу європейської інтеграції повинна бути проведена демілітаризація Служби Безпеки України, оскільки

---

⁹ Ткач О. До проблеми реформування СБУ в контексті євроінтеграції. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2009. № 2. С. 6–7.

військова структура, якою є зараз Служба Безпеки України, не відповідає вимогам сучасності, ускладнює процедуру контролю над нею і фактично є необов'язковою для виконання нею своїх завдань.

Отже, перспективним напрямком для реформування Служби Безпеки України в сучасних українських реаліях має стати впровадження демократичного цивільного контролю у зазначеній сфері. Доцільно також послідовно реформувати діяльність Служби згідно з вимогами суспільства на шляху до європейської інтеграції.

Проте, як слушно зазначає О. Щербан у своєму дописі для Української правди від 5 жовтня ц.р.: «кроки, спрямовані на зміни в секторі безпеки, не завжди корелюють з намірами вступити в Альянс, тобто не імплементують найкращі практики країн НАТО. Насамперед йдеться про регулювання діяльності Служби безпеки України: частина реформи мала очистити Службу, запровадити запобіжники від зловживань та позбавити її невластивих функцій, наприклад, слідчих повноважень. Однак через повномасштабне вторгнення росії спроба повноцінної «реформи» СБУ фактично зупинилася. Водночас за цей період в парламенті вже неодноразово реєструвалися ініціативи для посилення Служби. Але наскільки виправданим є таке посилення без належних запобіжників і за умови того, що Служба залишилася неочищеною? Численні згадки на найвищому рівні про зрадників в СБУ лише підтверджують проблеми. Навряд тимчасова зміна керівництва самого СБУ та точкові кадрові зміни вирішують проблему системно.

Тож необдумане посилення СБУ без запобіжників може лише остаточно перетворити Службу на монстра, що буде використовуватися для політичного тиску і, звісно, це посилить зловживання та корупційну складову в роботі. Ці

наслідки лише віддалятимуть нас, як від найкращих практик країн Альянсу, так і від інтеграції з ЄС»¹⁰.

---

¹⁰ Щербан О. Новий законопроект щодо СБУ відкриває двері для ручної цензури та політичних переслідувань. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/10/5/7370471/>.

РОЗДІЛ II

РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

2.1. Поглиблення реформування Служби Безпеки України та досвід реформи сектору безпеки у країнах Чорноморського регіону

Варто зазначити, що прагнення нашою державою набуття повноправного членства в НАТО, сприятиме наближенню України до цих стандартів безпеки європейських країн. Тому, в Україні здійснюються заходи щодо реформування спецслужб і приведення їх у відповідність до стандартів НАТО. З огляду на це виникає потреба в аналітичному аналізі та оцінці подальшої співпраці Альянсу зі спецслужбами заради успішного реформування сектору безпеки. Станом на сьогодні висувається чимало вимог стосовно організації Служби Безпеки України, відповідно для просування в цьому напрямі доречним було б саме узгодити законодавство, а також проводити реформування яке закріплено документами, на основі яких визначаються напрямки співробітництва України з Радою Європи та НАТО. Серед функціональних недоліків, на які досить часто вказують євроатлантичні структури стосуються питання позбавлення її функції досудового слідства. Зокрема, на цьому наголошує такий дослідник як О. Ткач¹¹, що Служба Безпеки України включена до системи органів досудового слідства та відповідно, має право на затримання підозрюваних, проведення обшуків і т.д. Проте, це значною мірою суперечить Рекомендаціям Парламентської асамблеї Ради Європи. Альянс сприяє зняттю цієї функції з діяльності Служби Безпеки України, натомість радить сконцентруватися на контррозвідувальній діяльності, боротьбі з тероризмом, захисті конституційного ладу. Ще одним суперечливим

---

¹¹ Ткач О. До проблеми реформування СБУ в контексті євроінтеграції. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2009. № 2. С. 6–7.

питанням щодо Служби Безпеки України з боку євроатлантичних структур вважається її воєнізований статус. Саме реформа має забезпечити девоєнізацію структури. Сучасна воєнізована структура Служби Безпеки України не відповідає вимогам часу, більше того не завжди здатна адекватно відреагувати на ряд певних загроз, для боротьби з якими вона власне створена. Хоча повністю відкидати намагання усунути ці недоліки ми не можемо.

Важливим і фундаментальним як для реформи сектору безпеки і оборони, так і для інтеграції в НАТО вважається прийняття Закону України «Про національну безпеку України»¹². Попередньо законопроект було проаналізовано експертами Північноатлантичного альянсу і незабаром було отримано лист з висновками та рекомендаціями. Стосовно Служби Безпеки України в цьому контексті то дипломати наголошують на обов'язковості парламентського контролю за діяльністю Служби Безпеки України, що є однією з фундаментальних вимог у рамках наближення до НАТО.

Ще одним досить важливим аспектом вважається координація роботи Служби зовнішньої розвідки України, адже цей визначальний розвідувальний орган нашої держави також має переглянути досвід реформування НАТО в організації та аналізі розвідувальної інформації. Це значною мірою пов'язано із поведінкою Росії та зростанням тероризму, а також нестабільністю на сході. Беручи до уваги, те що Північноатлантичний Альянс сам нещодавно провів реформу своєї розвідки, то інтеграція Служби зовнішньої розвідки в розвідувальні структури НАТО є досить таки взаємовигідною.

Отже, реформування українських спецслужб відповідно до критеріїв Альянсу є одним з пріоритетів національної програми співробітництва Україна-НАТО. В цьому плані дуже важливим є забезпечення цивільного демократичного контролю над безпековою інституцією. Практична

---

¹² Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

імплементация концепції є досить важливою не тільки в секторі реформування Служби Безпеки України, але й чітко визначає подальшу співпрацю з НАТО.

Враховуючи той фактор, що в перші роки незалежності для українських силових структур було характерним збереження централізації, мілітаризації, дисциплінарної системи управління, то вивчення та врахування іноземного досвіду в реформуванні силових структур повинен стати ключовим. Сьогодні, реформування спецслужб є важливим елементом забезпечення національної безпеки держави та її сталого розвитку. Тому, доречним буде розглянути яких саме тенденцій дотримувалися країни Чорноморського регіону у реформуванні, адже саме ці країни вважаються дослідниками лідерами в створенні відповідних силових структур та у забезпеченні їх ефективної діяльності. Також варто проаналізувати певні умови, що створювалися в вищезазначених країнах для практичної імплементации цих реформ.

Грузія визнана одним з лідерів у процесі демократичних перетворень та реформування відповідних державних структур серед усіх пострадянських країн. На даний час процес реформування поліції та збройних сил фактично продовжується. Фактичний вплив на реформи в Грузії є чітке визначення зовнішньополітичного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Пріоритетним в реформі сектору безпеки можемо вважати боротьбу з корупцією, правильний перерозподіл функцій та реструктуризація органів сектору безпеки, професійна підготовка кадрів, модернізація, інновації, орієнтація на прозорість усіх гілок влади. Що стосується реформи Служби державної безпеки, то вона передбачала створення потужної силової структури, яка є повністю засекреченою, спрямованою на виявлення терористичних загроз. Г. Шелест у своїй статті ¹³ наголошує, що неодноразово Служба безпеки Грузії вирішувала

---

¹³ Шелест Г. Реформування сектору безпеки в країнах Чорноморського регіону: досвід для України: аналіт. доп. О. 2011. 70 с.

питання територіальних суперечок навколо Абхазії та Південної Осетії. Досить цікавим є підхід до такої функції грузинських спецслужб як боротьба з корупцією. Антикорупційні зусилля не будуть ефективними, якщо головними заходами боротьби будуть лише затримання та арешти, тому головне завдання яке виконує СБ Грузії в цій сфері полягає в чіткому та ефективному контролі за впровадженням антикорупційних реформ.

На відміну від України, порівняно невелика кількість особового складу в силових структурах та незначна територія Грузії, сприяли більшій ефективності грузинських реформ у сфері безпеки.

Турецький приклад реформування спецслужб є цікавим з точки зору «демлітаризації». Адже саме цим передбачено мінімум політичного втручання, а працівники завжди можуть бути притягненими до відповідальності, якщо ними буде скоєно певні злочини у сфері службової діяльності. До того ж з боку спецслужб не спостерігається ніяких втручань у сферу впровадження політичних рішень.

Також саме ця країна є показовою з точки зору модернізації спецслужб. Турецький приклад демократизації сектору безпеки та визначення його засад на основі європейських цінностей є корисним та вартим для врахування Україною.

На основі проведеного аналізу, стосовно основних функцій, що виконуються службами безпеки в державах Чорноморського регіону можна чітко прослідкувати принципи самого реформування, зокрема в основному в цих країнах чітко спостерігається співпраця з НАТО/ЄС, більше того рівень довіри громадян до служб сектору безпеки після реформування зростає, що стає запорукою забезпечення інтересів громадян у сфері безпеки.

2.2. Перебіг реформування Служби Безпеки України у відповідності до стандартів НАТО: головні пріоритети.

Концепція реформування Служби Безпеки України у відповідності до стандартів НАТО, вважається однією з найпріоритетніших, адже це дозволяє використати рекомендації та безпосередньо досвід країн-членів НАТО, що вважаються одними з найкращих практиків в сфері безпеки. Консультативна група в НАТО, яка працює над покращенням сучасних стандартів та готує відповідні рекомендації щодо поліпшення певних аспектів, цим самим сприяє ефективному запуску реформи і наближає українську службу безпеки до євроатлантичних стандартів.

Після обрання нового президента України В. Зеленського, ним було запропоновано новий законопроект щодо реформування Служби безпеки України. Служба безпеки розповіла про нові основні новації, які запропонували команда президента про реформу спецслужби.

Основними новаціями законопроекту було те, що він розмежовує компетенції Служби Безпеки України з іншими структурами сектору безпеки. Служба відмовиться від невластивих їй функцій. Служба Безпеки України не займатиметься боротьбою з економічною злочинністю, проте зосередить увагу на захисті об'єктів критичної інфраструктури. Відбудеться демілітаризація Служба Безпеки України з впровадженням її гнучкої структури. Служба зосередить свою увагу на контррозвідувальній протидії загрозам державній безпеці, кібербезпеці, боротьбі з тероризмом, захисті державної таємниці тощо. Також передбачалося істотне посилення інформаційно-аналітичної складової у діяльності Служби Безпеки України, перехід від реактивного підходу в роботі до проактивного та ризик-орієнтованого. Передбачається поступове скорочення чисельності Служби Безпеки України: з 27 тис. до 15 тис. осіб у мирний час і до 20 тис. в особливий період.

При цьому рівень соціального забезпечення співробітників, їх грошове забезпечення підвищене до рівня Національного антикорупційного бюро, Державного бюро розслідувань.

Також законопроектом планується посилення парламентського та громадського контролю над діяльністю Служби безпеки України. Ініціатором подання виступив президент України В. Зеленський, але сам законопроект було підготовлено на базі документа, що розробили фахівці Служби Безпеки України і подали до Офісу президента у жовтні 2019 року, де він доопрацьовувався в форматі засідань робочої групи. Голова Служби безпеки України І. Баканов, в інтерв'ю Українській правді розповідав, що Президент України визначив цей законопроект як невідкладний¹⁴. Безумовно, за теперішніх обставин повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, до оптимізації штату треба підходити виважено. Тому перед Службою безпеки України першочерговим завданням є ефективне виконання своїх основних функціональних завдань. І реформа повинна цьому сприяти¹⁵.

У недавньому інтерв'ю віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Дмитро Кулеба обґрунтував можливі ризики у впровадженні ініціативи реформування. Зокрема наголосив на тому, що вплив цієї спецслужби на сектор безпеки в Україні великою мірою визначальний, і в цьому не можна допускати помилок чи впроваджувати те, що може підірвати відносну стабільність країни в умовах гібридного конфлікту. Питання реформування Служби Безпеки України регулярно порушують європейські й євроатлантичні представники. Тож, за якими саме критеріями українська Служба безпеки не відповідає євроатлантичним підходам?

По-перше, суміщення правоохоронних функцій і контррозвідувальної

---

¹⁴ Реформа СБУ: що пропонують змінити президентським законопроектом. *Українська Правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/03/12/7243307/>.

¹⁵ Передбачена реформою СБУ демілітаризація не знизить ефективність Служби, проте надасть їй додаткові можливості, - спікер реформи СБУ Сергій Пунь. *Interfax-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/649968.html/>.

діяльності формує, практично, необмежені можливості для Служби. Як стверджують міжнародні радники, жодна схожа структура на євроатлантичному просторі не має такої широкої комбінації повноважень.

По-друге, Служба Безпеки України залучена в питання економічної безпеки та антикорупційні розслідування, а працівники сумнозвісного Управління «К» вирізняються завидними матеріальними статками сумнівного походження. Дії Служба Безпеки України в боротьбі з контрабандою, азартними іграми або «екоцидом» на підприємствах не відповідають євроатлантичним практикам.

По-третє, це де-факто монополія Служби Безпеки України в системі охорони державної таємної інформації, де також спостерігаються зловживання.

Неприпустима, на думку євроатлантичних радників, і політизованість Служби безпеки України. Для влади велика спокуса використовувати Службу Безпеки України як інструмент політичного тиску на опонентів. Цій спокусі не завжди можуть протистояти й політики «нової формації». Чого варта, наприклад, «алегорія» про течки голови Служби безпеки України І. Баканова під час зустрічі новообраних народних депутатів фракції «Слуга народу» з президентом. На першому рандеву новообраних депутатів «Слуги народу» з В. Зеленським І. Баканов продемонстрував два види течок – порожні та з «розробками» – і закликав народних обранців зберігати їхні течки порожніми. Сам І. Баканов згодом назвав демонстрацію течок «гарною алегорією», але деякі народні обранці розцінили це як спробу залякування.

Викликає питання також мілітаризація Служби Безпеки України й величезний штат (за європейськими мірками) – близько 30 тисяч людей. І, нарешті, відсутність належного парламентського і суспільного контролю за діяльністю Служби безпеки України.

Загалом, вважають європейські експерти, нинішній Службі безпеки вдалося сконцентрувати багато подібних повноважень і ресурсів, які були

властиві її радянському попередникові – КДБ. У численних рекомендаціях іноземних партнерів українському уряду підкреслюється необхідність звуження повноважень Служби Безпеки України до кількох профільних сфер – контррозвідувального захисту держави, боротьби з тероризмом та охорони державної таємниці. Усі правоохоронні функції у сфері економіки й антикорупційні повноваження мають бути поступово передані відповідним правоохоронним органам ¹⁶.

Враховуючи вищевикладені недоліки, які існують в системі діяльності Служби безпеки України, ми вважаємо, що деякі аспекти її роботи потребують вдосконалення та відповідного реформування до загальноприйнятих стандартів НАТО. Зважаючи на ту кількість загроз, які сьогодні є в нашій країні, важливим є, щоб Служба безпеки діяла значною мірою на випередження загроз, тобто була здатною запобігати певні злочини, аніж безпосередньо реагувати на наслідки. Також, важливо аби Служба Безпеки України була сфокусована більше на контррозвідувальній діяльності, аніж на функціях ведення досудових розслідувань чи веденні боротьби з економічною злочинністю. Знову ж таки, враховуючи ведення гібридної і повномасштабної війни з Росією актуалізується питання ефективних контррозвідувальних функцій та, частково, розвідувальних функцій, які згідно законодавства України, можуть здійснюватися Службою безпеки України під час виконання контррозвідувальних завдань. Очевидно, що існує потреба у демілітаризації Служби безпеки України, адже євроатлантичний досвід показує, що важливими є досить часто саме управлінські функції, не обов'язково ті, які дублюватимуть повноваження правоохоронних органів. Отже, західна практика значною мірою демонструє нам, що ефективність діяльності Служби безпеки насамперед обумовлена коректним наділенням повноваженням цього державного органу спеціального призначення. В умовах визначення українського вектору руху як євроатлантичного важливо поступово

---

¹⁶ У пошуках компромісу реформи спецслужби. *Дзеркало тижня*. URL: https://zn.ua/ukr/internal/sbu-2020-334981_.html/.

і комплексно реформувати Службу Безпеки України з огляду на всі рекомендації, які надаються західними партнерами.

2.3. Реформа СБ України: в пошуках балансу між бажаним та можливим

Із метою забезпечення інтеграції нашої держави до євроатлантичного безпекового простору, Служба безпеки України повинна вживати необхідних заходів із удосконалення своїх функціональних спроможностей із протидії загрозам державній безпеці України. У глобалізованому світі загрози безпеці основних партнерів України також впливають на безпеку нашої держави. Саме тому у багатьох сферах своєї роботи Служба Безпеки України покладається на підтримку партнерських відносин з НАТО та активно взаємодіє з міжнародними організаціями. Зокрема, експерти з країн НАТО надають фахові консультації в рамках реформування Служби Безпеки України. В результаті реформи діяльність Служби Безпеки України буде зосереджена на ключових напрямках ¹⁷:

- контррозвідувальна протидія загрозам державній безпеці;
- боротьба з тероризмом;
- кібербезпека;
- захист державного суверенітету та територіальної цілісності;
- охорона державної таємниці.

На нашу думку, такий досвід переймання принципів побудови державної безпеки буде дієвий та важливий для нашої країни, адже Служба Безпеки України буде позбавлена від невластивих їй функцій. Відбудеться чітке розмежування компетенцій з іншими безпековими органами. Служба Безпеки України не буде займатися боротьбою з економічною злочинністю, а зосередиться на захисті об'єктів критичної інфраструктури, що є дуже важливим

---

¹⁷ Реформа СБУ. *Служба безпеки України*. URL: <https://www.ssu.gov.ua/reforma-ssu/>.

кроком, адже розмежування функцій сприятиме їх ефективному вирішенню та продуктивності роботи Служби Безпеки України. В питаннях переходу на стандарти НАТО Служба Безпеки України керується Річною національною програмою (далі – РНП) під егідою Комісії Україна – НАТО на 2022 рік (ухвалена Кабінетом Міністрів України від 23 лютого 2022 р.).

РНП-2022, зокрема, зосереджується на:

- активізації реформ в Україні, зокрема щодо боротьби з корупцією, посилення верховенства права, демократичного цивільного контролю над сектором безпеки й оборони;
- забезпеченні взаємосумісності інститутів безпеки й оборони України та Альянсу;
- індивідуальному та/або спільному з НАТО внеску України в безпеку Чорноморського регіону;
- адаптації сектору безпеки й оборони України до норм і принципів НАТО, зокрема створення національної системи стійкості та реформування оборонної промисловості;
- поглибленні взаємодії з НАТО в межах статусу партнера з розширеними можливостями, який Україна отримала у 2020 році;
- гармонізації українського законодавства із законодавством держав - членів НАТО у сфері безпеки й оборони;
- забезпеченні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків сектору безпеки й оборони України;
- підвищенні рівня професійної компетентності держслужбовців, що працюють на реалізацію Україною євроатлантичного курсу.
- РНП-2022, як і попередня РНП-2021, – «людиноцентрична»: основна увага державної політики євроатлантичної інтеграції спрямована на

забезпечення безпеки й добробуту людини як ключового суб'єкта національної безпеки¹⁸.

Зокрема, цьогорічна РНП зосередиться на активізації реформ в Україні, зокрема щодо боротьби з корупцією, посилення верховенства права, демократичного цивільного контролю над сектором безпеки й оборони; забезпеченні взаємосумісності інститутів безпеки й оборони України та Альянсу; індивідуальному та/або спільному з НАТО внеску України в безпеку Чорноморського регіону; адаптації сектору безпеки й оборони України до норм і принципів НАТО, зокрема створення національної системи стійкості та реформування оборонної промисловості; поглибленні взаємодії з НАТО в межах статусу партнера з розширеними можливостями, який Україна отримала у 2020 році та інших важливих аспектах¹⁹.

РНП є ключовим інструментом інтеграції України до НАТО і дорожньою картою реформ, задля втілення стандартів і принципів Альянсу.

Подальше реформування Служби Безпеки України здійснюється в рамках трансформації інших складових сектору безпеки України для:

- створення ефективної системи нейтралізації загроз національній безпеці України;
- досягнення та постійного підтримання спроможностей і готовності до виконання покладених на них завдань;
- ефективного використання наявних ресурсів.

Всі ці складові дадуть можливість побудувати фундамент для євроатлантичної інтеграції нашої країни, побудова Служби Безпеки України за стандартами НАТО, на нашу думку, є ключовим моментом в розбудові безпекового сектору для протидії загрозам та ефективному вирішенні майбутніх

---

¹⁸ Уряд ухвалив проект Річної національної програми під егідою Комісії Україна-НАТО на 2022 рік. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-proekt-richnoyi-nacionalnoyi-programi-pid-egidoju-komisiyi-ukrayina-nato-na-2022-rik/>.

¹⁹ Кабмін схвалив Річну національну програму Україна-НАТО на 2022 рік. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/23/7134527/>.

викликів з якими зіштовхнеться Україна на своєму шляху. Таким чином, метою реформування Служби Безпеки України за стандартами НАТО є:

- створення ефективного, динамічного та гнучкого управління Служби Безпеки України;
- укомплектування її висококваліфікованими фахівцями;
- забезпечення сучасними матеріальними і технічними засобами;
- приведення завдань, функцій і напрямів її діяльності у відповідність із сучасними потребами захисту прав і свобод людини та громадянина, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Ціллю реформування Служби Безпеки України визначено досягнення результатів у забезпеченні Службою ефективною протидії загрозам у сфері державної безпеки України з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина та розподілена на чотири пункти ²⁰:

- довіра та свідоме сприяння населення України діяльності Служби Безпеки України ;
- реформування Служби Безпеки України відповідно до визначених концептуальних засад в інтересах громадян та держави;
- налагодження міжвідомчої взаємодії;
- набуття Службою Безпеки України спроможності ідентифікувати нові зовнішні та внутрішні загрози та швидко реагувати на них.

Важливим, у перейнятті досвіду організації безпеки за стандартами НАТО є те, що окремо передбачено заходи із підвищення ефективності демократичного цивільного контролю за діяльністю Служби безпеки, що забезпечить неухильне дотримання нею прав і свобод громадян, українського та міжнародного законодавства у сфері захисту прав людини. Згідно з положеннями зазначеного проекту Концепції уході реформування Служба безпеки України повинна

---

²⁰ Хилько М. Реформа Служби безпеки України: в пошуках балансу між бажаним та можливим. *Громадська думка про правотворення*. 2020. С. 14-20. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2020/11.pdf/>.

позбавитися статусу правоохоронного органу, стати більш підконтрольною парламентському та громадському контролю спеціальною службою з визначеним обсягом правоохоронних функцій.

Також важливим є те, що реформуючи Службу Безпеки України за стандартами НАТО, в керівництва нашої внутрішньої служби безпеки з'явиться можливість зосередити основні зусилля на контррозвідувальній діяльності, боротьбі з тероризмом, захисті державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, критичної інфраструктури, інформаційної безпеки держави, боротьбі з кіберзлочинністю, можливі наслідки якої створюють загрозу життєво важливим інтересам України, а також охороні державної таємниці з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина. Все це є важливими напрямками для забезпечення державних інтересів нашої держави.

Служба безпеки України повинна здійснити передачу функцій досудового розслідування злочинів за низкою статей Кримінального кодексу України, зокрема пов'язаних із контрабандою, до інших правоохоронних органів. Своєю чергою, у компетенції Служби має залишитися розслідування злочинів проти основ національної безпеки України та встановленого порядку поводження з інформацією з обмеженим доступом; злочинів терористичної спрямованості; кіберзлочинів, спрямованих протидержавних електронних інформаційних ресурсів та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Протягом періоду реформування за стандартами НАТО буде здійснюватися поетапний перегляд та передача окремих повноважень Служби Безпеки України у сфері боротьби з корупцією та організованою злочинністю до інших державних органів. За результатами вжитих заходів з удосконалення організації діяльності Служби Безпеки України, передачі окремих повноважень іншим правоохоронним органам та з урахуванням рівня загроз державній безпеці України, Служба безпеки відповідно до стандартів НАТО здійснить поступову демілітаризацію та оптимізацію своєї чисельності.

Крім того, планується ініціювати створення при Верховній Раді України незалежного органу по контролю за діяльністю Служби безпеки України, до складу якого включити провідних експертів у галузі безпеки, які не є народними депутатами України, а також здійснити перегляд функцій та повноважень Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони стосовно перевірки та контролю окремих видів діяльності Служби Безпеки України.

У загальній структурі контрольної діяльності над Службою безпеки України важливу роль відіграє парламентський контроль. Він повинен забезпечувати такий рівень контролю над функціонуванням сфери безпеки, який би влаштовував і державу, і суспільство, і Службу безпеки України. Роль парламенту полягає у виконанні 4-х завдань: контроль, незалежна оцінка, гарантія принципу прозорості, забезпечення зв'язку між суспільством і спеціальними службами, зокрема Службою безпеки України. Для розв'язування цих завдань, у парламенті держави створюється відповідний орган, повністю незалежний від виконавчої влади і від спеціальних служб, мета якого – нагляд всіх аспектів законодавства, правового положення, керівництва і самої діяльності спеціальної служби.

Фахівці з питань державного управління, наприклад Ханс Борн і Ієн Лей, вирізняють два підходи щодо визначення ролі і функцій органу парламентського контролю за діяльністю спеціальних служб: функціональний та інституційний. Функціональний підхід полягає у створенні єдиного комітету з контролю над діяльністю основних служб безпеки і розвідувальних служб, на відміну від інституційного підходу, що передбачає створення кількох комітетів для контролю за діяльністю кожної зі служб. Завдяки використанню функціонального підходу, є можливість здійснення цілісного контролю за діяльністю служб безпеки і розвідки, тому що насправді всі вони працюють у тісному зв'язку одне з одним. У разі застосування інституційного підходу, є ризик

припинення діяльності одного комітету з безпеки й контролю над діяльністю однієї зі служб, якщо необхідно одержання інформації від служби, сфера діяльності якої перебуває поза компетенцією цього комітету ²¹.

Отже, можна виділити два способи визначення ролі й функцій парламентського комітету з контролю над спецслужбами в законодавстві країни. Перший з них полягає в наданні широкого кола повноважень і наступному виділенні тих конкретних сфер, які контролю піддаватися не повинні (як зроблено, наприклад, у Великій Британії й Австралії). Другий припускає створення багатофункціонального комітету (як у сенатському комітеті з питань діяльності розвідслужб Конгресу США). Ще одна істотна деталь, на яку варто звернути увагу, – це наявність у комітеті повноважень розгляду проведених спецслужбами операцій або відсутність такого й обмеження його функцій конкретними питаннями програми діяльності спецслужб, а також їхнього фінансування ²².

Але недостатньо лише створити такий орган і дати йому відповідні права. Необхідно виконати кілька обов'язкових вимог, а саме:

- 1) забезпечити, щоб нагляд за всіма етапами збору (незалежно від застосовуваних методів чи ресурсів), обробки, зберігання, поширення і знищення персональних даних службами безпеки здійснювалася тільки однією установою, незалежною від цих служб і від виконавчої влади;
- 2) забезпечити, щоб нагляд за спецслужбами не обмежувався питанням законності втручання служб безпеки в приватне життя, але також поширювався і на втручання спецслужб у свободу вираження поглядів, зібрань, об'єднань, думки, совісті і релігії;

---

²¹ Гвоздь В. Историчні, правові і політичні аспекти розвідувальної діяльності держави. Монографія. К.: Борисфен Інтел. 2018. 576 с.

²² Борн Х., Лей І. Підзвітність спецслужб: правові норми, досвід і рекомендації. К., 2006. 135 с.

- 3) законодавчо прописати обов'язок органів нагляду за діяльністю служб безпеки періодично звітувати шляхом оприлюднення публічних версій своїх доповідей про виконану роботу і проведених розслідуваннях ²³.

Необхідно забезпечити, щоб органи нагляду за спецслужбами мали повний доступ до інформації, необхідної для реалізації своїх повноважень незалежно від рівня секретності. Це гарантує ефективність контролю. У парламенту і, особливо у комітету з питань безпеки і контролю повинні бути достатні повноваження на одержання інформації і документів від уряд і спеціальних служб (Служби безпеки України).

Необхідне проведення удосконалення механізмів інформування громадськості про основні завдання, напрями та результати роботи підрозділів, органів, закладів і установ Служби безпеки України. Виконання усіх зазначених вище заходів стане важливим кроком на шляху прискорення євроатлантичної інтеграції України та забезпечить реалізацію прагнень громадян України мати відкриту, прозору спеціальну службу, яка захищатиме права та поважатиме свободи людини, неухильно дотримуючись принципу верховенства права. Хоча Концепція реформ передбачає розмежування задач Служби Безпеки України та правоохоронних відомств і зрештою позбавлення Служби Безпеки України повноважень досудового розслідування, в нинішній ситуації, на нашу думку, за цим стоять величезні ризики. Плануючи реформу, слід враховувати специфічні загрози для України. Нинішні загрози не зникнуть найближчим часом, і з огляду на триваючий конфлікт, підрозділи Служби Безпеки України, задіяні у вирішенні конфлікту на Сході України, повинні ефективно розслідувати злочини проти державної безпеки.

---

²³ Вілз А. Ефективний демократичний нагляд з а діяльністю національних служб безпеки: тематична доп. Комісара Ради Європи з прав людини. 2016. URL: http://e731hasugp.preview.infomaniak.website/wp-content/uploads/2017/02/CoE_Oversight_Security_Services_ukr.pdf/.

Ще одна причина, чому повноваження досудового розслідування зараз не можна забирати в Службу Безпеки України, полягає в тому, що Національна поліція переживає інституційні реформи, які позначаються на її ефективності протягом перехідного періоду. Відмова від правоохоронних повноважень Служба Безпеки України створила б вакуум влади в секторі безпеки. Служба Безпеки України – не єдина контррозвідальна служба з правоохоронними повноваженнями в Європі та регіоні. Служби безпеки Польщі та Болгарії мають подібні повноваження, а саме – функції попередження та боротьби з організованою злочинністю. Приклади польської і болгарської служб безпеки мають деякі правоохоронні повноваження, однак, не належать до кращих практик. Відповідно стандарти НАТО прямо рекомендують розділити розвідальні та правоохоронні повноваження.

На нашу думку, потребують удосконалення механізми демократичного цивільного контролю над сектором безпеки, зокрема посилення контролю з боку інститутів громадянського суспільства за діяльністю Служби безпеки України та розвідальних органів, а також залучення експертної спільноти до вироблення рішень у галузі.

Низький рівень прозорості та підзвітності в безпековому секторі, зокрема в управлінні його активами й ресурсами, в безпековому секторі й бюджетних закупівлях створює високі ризики, пов'язані з корупційними оборудками й неефективним управлінням. Виклики гібридної і повномасштабної війни Росії проти України підняли пріоритетність завдання реформи контррозвідальних та розвідальних органів, а також забезпечення спроможності держави протистояти інформаційній агресії.

РОЗДІЛ ІІІ

КОЛЕКТИВНА БЕЗПЕКА НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1. Урахування стандартів НАТО у реформуванні національних служб безпеки.

Реформування сектору безпеки НАТО набувало актуальності протягом десятиліть. Таким чином, органи державної влади прагнуть оновити систему захисту національної безпеки держави, провести цю реформу для національних служб безпеки та контррозвідки, спираючись на попередній досвід виникнення терористичних актів, кібератаки, терористичних угруповань, міжнародних злочинних актів, посягань на життя державних діячів, тощо.

Загальною метою співробітництва та взаємодії України з НАТО у реформуванні національних служб безпеки має таку задачу як: досягнення взаємодії Збройних Сил України з національними службами безпеки та іншими складовими у секторі безпеки та оборони, сприянню розвитку Збройних Сил України для спроможності надання захисту оборони України та приймати активну участь у міжнародних навчаннях по стандартах НАТО, сприянню активних навчань офіцерів Збройних Сил України та інших структур на базі стандартів кваліфікації офіцерів об'єднаних військ НАТО, можливість мати оборонно-технічного співробітництва з арміями членів НАТО в інтересах розвитку Українських військових та підвищення конкурентоспроможності Оборонно-промислового комплексу України на міжнародних ринках.

Основними напрямками співробітництва України з НАТО координуються, керуються, здійснюються Президентом України, Міністерством закордонних справ України, Міністерством оборони України, апаратом Ради Національної Безпеки і Оборони України та іншими причетними органами сектору національної безпеки України у воєнно-політичній сфері. Щодо військової сфери

співробітництво здійснює Головний Штаб Збройних Сил України та інші структури, які належать до сектору безпеки і оборони України. Оборонно-технічною сферою співробітництво здійснює Міністерство Оборони України, суб'єкти державного сектору економіки, які беруть участь у реалізації оборонно-технічної політики України ²⁴.

Альянсу потрібно бути в курсі нових подій та відстежувати загрози безпеці із швидкістю їх актуальності. Росія та Китай інвестують значні кошти у свої звичайні сили, розробляючи та демонструючи новітні ядерні озброєння та ракетні системи. Обидва сильно зайняті переслідуванням нових та руйнівних технологій, які можуть мати далекосяжний вплив на союзників. Гібридні та кіберзагрози стали новим нормальним явищем. Важливість розвідки в НАТО зростає з кожним днем ²⁵. Розвідка повинна бути завжди в курсі військових та політичних змін, щоб реагувати швидко та ефективно. НАТО розширюється і Альянс стикається із загостреними загрозами, з такими, як гібридною сферою, кіберпростором та тероризмом. Розвідка повинна більше зосереджуватися на цих транснаціональних питаннях та розвивати відповідні можливості для вирішення цих загроз. На сьогоднішній день загроза гібридної війни оцінюється настільки високою, що міністри оборони Альянсу створили спеціальний підрозділ у штаб-квартирі НАТО, щоб систематично розглядати це питання. У липні 2017 року в НАТО було створено нове відділення для гібридного аналізу так званий «Спільний відділ розвідки та безпеки» (JISD). Його мандат полягає в аналізі повного спектру гібридних дій, спираючись на військові та цивільні,

---

²⁴ Співробітництво у сфері реформування сектору безпеки. Україна-НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/spivrobotnictvo-u-sferi-reformuvannya-sektoru-bezpeki/>.

²⁵ A new era for NATO intelligence. NATO Review. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/10/29/a-new-era-for-nato-intelligence/index.html/>.

класифіковані та відкриті джерела. Кібербезпека відіграватиме все більш важливу роль у цьому ²⁶.

Отже, у сучасному постмодерному, глобальному, взаємопов'язаному світі НАТО має одночасно контролювати та оцінювати безліч різних загроз: конвенційні воєнні, розповсюдження зброї масового знищення, гібридна війна, кібератаки та міжнародний тероризм. Географічно НАТО починає виглядати ширше, враховуючи потенційне приєднання нових членів-союзників – Швеції та Фінляндії. Складним, але потенційно можливим виглядає питання приєднання України до НАТО. Надання відповідної розвідки повинно відповідати шаленому темпу змін ¹⁵.

3.2. Політика міжнародної безпеки НАТО

Міжнародна безпека – це стан міжнародних відносин, при якому держави дотримуються міжнародного права та загальноновизнаних принципів світового порядку (дотримання Статуту ООН).

Світ сьогодні перебуває на складному етапі розвитку, що характеризується системною кризою людської цивілізації епохи Постмодерну. Оптимізм останньої чверті XX ст., який базувався на високих темпах зростання світової економіки, змінили розгубленість та невпевненість у майбутньому. Кризові явища в країнах Європи, викликані нестабільністю фінансово-економічної системи Європейського Союзу, збільшенням соціально-політичної напруги в державах Північної Африки та Близького Сходу, невизначеністю геополітичної обстановки на Середньому Сході і в країнах Центральної Азії після завершення воєнної операції США і НАТО в Афганістані, а також низкою «кольорових революцій», що відбувалися на територіях колишніх республік Радянського

---

²⁶ Adapting NATO intelligence in support of «One NATO». NATO REVIEW. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/09/08/adapting-nato-intelligence-in-support-of-one-nato/index.html/>.

Союзу, Близькому Сході та у Північній Африці визначили актуальне завдання з розробки нової методології аналізу і прогнозування процесів в сучасних міжнародних системах, характер яких сягнув такого динамічного та важкопрогнозованого рівня, коли можна говорити про загрозливе наростання хаосу в динаміці соціально-політичних процесів, що також актуалізує і піднімає на новий рівень роль міжнародних систем безпеки.

Світ епохи Постмодерну характеризується нелінійністю розвитку соціально-політичних процесів, що проявляється в їх швидкоплинності і конфліктогенності, зумовлених значним загостренням територіальної, демографічної, конфесійної, екологічної, продовольчої та інших проблем²⁷. Ускладнює ситуацію ще й те, що з появою глобальної інформаційної системи, як одного з факторів глобалізації, з'явилася можливість різко активізувати світові процеси. А це викликало принципові зміни у розвитку геополітичної ситуації у світі, яка за своїм характером стала значно динамічнішою, більш складною та суперечливою. Сьогодні ми входимо у зовсім інший світ, який докорінно відрізняється від попереднього. Насамперед це стосується трансформації всієї системи світового устрою, яка відбулася в історично миттєвий проміжок часу з початку 1990-х до середини 2010-х рр. Внаслідок розпаду СРСР у 1991 р. виникла нова однополярна модель світу на чолі зі США, яка замінила двополярний світ періоду холодної війни між Східним та Західним антагоністичними блоками. Своєю чергою, зростання потужності Китаю та низки інших країн зумовлює черговий перехід міжнародних відносин у форму, якісно відмінну від попередньої – форму багатополлярну.

Через загострення конфронтації між провідними центрами сили в умовах глобалізації світу виникає реальна загроза загальносвітової катастрофи, наслідки якої передбачити важко. Це демонструє війна Росії проти України. Війна триває, результат непередбачуваний: перемога будь-якої зі сторін зумовить великі зміни

---

²⁷ Гвоздь В. Історичні, правові і політичні аспекти розвідувальної діяльності держави. Монографія. К.: Борисфен Інтел. 2018. 576 с.

в системах міжнародної та європейської безпеки з важкопрогнозованими особливостями облаштування. Протистояння між Росією та Заходом відновилося до рівня нової холодної війни. НАТО отримало великий шанс, якого раніше не було – ослабити Росію через велику посередницьку війну, яку почала сама ж Росія. Сучасний світовий порядок набуває все більш чітких рис багатополярності. Помітні гравці нового світопорядку – США, Євросоюз, Китай. Індія – як зростаюча потуга. Росія – як головна загроза архітектурі міжнародної безпеки.

Те, що глобальні системи безпеки неефективні, доводить факт існування регіональних систем безпеки. Адже якби ООН могла забезпечити мир на всій планеті, навіщо тоді існує НАТО, наприклад? США, які є ключовим членом НАТО, та їх союзники здатні забезпечити свою власну безпеку в євроатлантичному просторі. І саме на цьому вони, як регіональна система безпеки, концентрують свою увагу, розуміючи що глобальну безпеку забезпечити поки що не можливо, а тому формують свою політику безпеки відповідно до зазначених умов і обставин.

НАТО як міжнародна організація є військово-політичним блоком, що створений для захисту держав-учасниць від зовнішнього нападу. Іншими словами, НАТО – це «трансатлантичний форум» для проведення країнами-союзниками консультацій щодо будь-яких проблем, що зачіпають інтереси його членів, включаючи дії, які можуть загрожувати їх безпеці.

Необхідність утворення альянсу диктувалася політичними обставинами. На той час світ виявився розділеним на два табори: соціалістичний та капіталістичний, між якими склалася система протистояння.

Підсумком протистояння стало укладання Брюссельського договору в березні 1948 р., який підписали п'ять західноєвропейських країн – Бельгія, Великобританія, Люксембург, Нідерланди та Франція – тим самим утворили загальну систему оборони НАТО. Потім були обговорення зі США та Канадою

про створення єдиного Альянсу. Підсумком переговорів стало підписання у квітні 1949 р. Північноатлантичного Договору, який застосовував систему загальної оборони дванадцяти країн: Бельгії, Великобританії, Данії, Ісландії, Італії, Канади, Люксембургу, Нідерландів, Норвегії, Португалії, США та Франції. На даний час до НАТО входить уже не дванадцять країн а тридцять, це: Албанія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Угорщина, Франція, Чехія, Литва, Латвія, Естонія, Румунія, Болгарія, Словаччина, Словенія, Хорватія і Чорногорія.

У галузі дипломатії та політики зацікавлені сторони НАТО визнають свою віру в цілі та принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй та свій інтерес жити у світі з усіма народами та всіма урядами. У сфері безпеки міжнародного права договірні сторони сповнені рішучості захищати свободу, загальну спадщину та цивілізацію своїх народів, засновані на принципах демократії, свободи особистості та законності, а також зміцнення стабільності та підвищення добробуту у Північноатлантичному регіоні.

Отже, завдяки створенню НАТО виробилася система, в завдання якої входить підтримка миру в цивілізованому світі, боротьба з загрозами щодо своїх членів.

Створення НАТО диктувалося тим, що неможливість змусити СРСР прийняти міжнародні правила та жити в мирі з іншими державами мусило породити ще міцніший Союз задля стримування агресії.

Головний принцип, яким керується Північноатлантичний союз – це спільні зобов'язання та співробітництво між суверенними державами, що забезпечує неподільну безпеку всіх членів НАТО. Солідарність та єдність у Північноатлантичному союзі спираються на повсякденну співпрацю в політичній та військовій сфері і гарантують державам-членам, що їм не доведеться поодинці, покладаючись тільки на власні сили, вирішувати основні

проблеми своєї безпеки. Не позбавляючи держави-члени їхніх прав та обов'язків, пов'язаних із суверенною відповідальністю в галузі оборони, Альянс дає можливість вирішувати найважливіші завдання своєї національної безпеки шляхом колективних зусиль.

Виходячи з головного принципу можна виділити основні завдання, якими керується організація. Відповідно до стратегічної концепції, що була опублікована у 1991 р., учасники взяли на себе відповідальність не лише реалізовувати спільну оборону, а й порядок та рівновагу в Євroatлантичному регіоні.

Концепція містить такі положення:

- всебічний підхід до безпеки, що складається з політичних економічних, соціальних, оборонних та екологічних елементів;
- розвиток трансатлантичних зв'язків;
- становлення військової могутності союзу задля забезпечення ефективності військових операцій з безпеки та миру;
- врегулювання конфліктів та кризових ситуацій за коштами відповідних структур;
- оптимізація діалогу з країнами, які не входять до НАТО, заснована на співробітництві;
- зростання Альянсу та політика «відкритих дверей» стосовно можливих нових учасників;
- посилений контроль над озброєннями через ув'язнення угод про нерозповсюдження;
- угода, що жодна країна не має права залякувати чи чинити тиск на інший бік загрозою застосування сили;
- бути показником стабільності у Євroatлантичному регіоні;
- забезпечувати безпеку іншої країни, за допомогою реакції на будь-яку загрозу;

- здійснювати діяльність, спрямовану на врегулювання конфліктів²⁸.

Особливо важливо зазначити, що після терористичних актів, які відбулися 11 вересня 2001 р. У США основним питанням стало ефективність обміну розвідувальними даними, пов'язаними з терористичною загрозою.

Розглянемо основні структурні елементи Північноатлантичного альянсу, тобто сукупність стійких зв'язків організації, функцій, цілей та завдань, що забезпечують його цілісність.

Вищим політичним органом НАТО є Північноатлантична рада (Рада НАТО), яка включає представників усіх держав-членів на посаді послів і проводить зустрічі двічі на рік під головуванням Генерального секретаря НАТО. Також зустрічі здійснюються на рівні міністрів закордонних справ та глав держав та урядів. У період між сесіями функції Ради НАТО виконує Постійна рада НАТО. Постійні представники виконують діяльність згідно з інструкціями своїх країн. Крім цього, вони доповідають керівництву своїх країн про думки та позиції інших урядів, повідомляють про актуальні події, процес формування згоди з тих чи інших важливих питань чи відмінності у позиціях окремих країн.

Усі розпорядження про різні дії приймаються на основі загальних рішень. В альянсі не ухвалюють рішення шляхом голосування або ухвалення рішення більшістю голосів. Кожна держава зберігає незалежність та повністю несе відповідальність за свої дії.

Комітет військового планування є найвищим військово-політичним органом Союзу. Він збирається двічі на рівні міністрів оборони. У його діяльність входить більшість військових проблем та цілей, які стосуються конструювання колективної оборони. Комітет військового планування розподіляє діяльність керівних військових органів НАТО в рамках своїх обов'язків. Він має такі ж функції, права і повноваження, як і Північноатлантична рада. Підготовчу роботу для Комітету військового планування виконує низка

---

²⁸ Пухальська Я. Інтеграція України в НАТО: переваги та недоліки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 5. С. 219-222.

узгоджених йому комітетів, що мають конкретну сферу відповідальності, зокрема Комітет з аналізу питань оборони, що спостерігає за процесом планування будівництва збройних сил у НАТО і розглядає інші питання, що відносяться до об'єднаної військової структури. Аналогічно в Північноатлантичній раді Комітет військового планування доручає головним комітетам, відповідальним за конкретні напрями, працювати з підготовки рішень та їх подальшого здійснення²⁹.

Важливо підкреслити, що кожен учасник НАТО представлений у Північноатлантичній раді послом або постійним представником орієнтується у своїй діяльності на делегацію, яка складається з радників та посадових осіб – представників своєї країни у різних комітетах альянсу.

Генеральний секретар НАТО – це голова Північноатлантичної ради, а також він є головою інших комітетів, таких як комітет військового та ядерного планування. Ця посада з'явилася лише 1952 року, яка була пов'язана з війною в Кореї. Генеральний секретар обіймає і посаду виконавчої посадової особи НАТО. Крім всіх названих посад, генеральний секретар є головою Ради євроатлантичного партнерства та Групи середземноморського співробітництва і поєднує ще безліч посад.

Міжнародний секретаріат працює з співробітниками з різних держав-членів, які приймаються на роботу альянсом або командними урядами відповідних країн. Усі співробітники підпорядковуються Генеральному секретарю НАТО.

За розробку колективних військових операцій та проведення регулярних засідання на рівні начальників генеральних штабів (НГШ) відповідає Військовий комітет. На рівні НДШ військовий комітет скликається на засідання тричі на рік. У Брюсселі проходять два засідання Військового комітету, а останнє здійснюється на рівні ротації в інших країнах НАТО.

---

²⁹ Парохонський Б. Перспективи України у системі європейської та євроатлантичної безпеки. *Стратегічна панорама*. 2004. № 4. С. 21-28.

Наприклад, Ісландія, яка не має збройних сил, представлена на засіданні має статус цивільної особи. Комітет є найвищим військовим органом НАТО, він діє під єдиним керівництвом Північноатлантичної ради, КВП (комітет військового планування) та ГЯП (Група ядерного планування).

Міжнародний військовий штаб (МВШ) – це орган, діяльність якого полягає у плануванні, в оцінці військового курсу, внесенні рекомендацій на розгляд Військового комітету та нагляд за реалізацією прийнятих рішень. На чолі штабу стоїть генерал чи адмірал, який відбирається Військовим комітетом. Кандидатів на пост висувають члени НАТО ³⁰.

Щодо Командної структури, то до її складу включено два військових командування стратегічного рівня. Об'єднане оперативне командування – (Allied Command Operation) – перший рівень, йому належать усі оперативні командування, що відповідає за оперативну діяльність. Воно займається головним чином створенням розпоряджень для реалізації короточасних операцій. В оперативному рівні задіяні два регулярні об'єднані командування сил в Італії та Нідерландах, які утворюють сухопутні штаби Багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил. Найбільшу ефективність представляє постійно діючий об'єднаний штаб Португалії (JHQ), на його можливе створення численних військово-морських штабів МООПС. Другий рівень – командування об'єднані збройні сили (ОЗС) НАТО, створені з питань трансформації та відповідають за функціональну реорганізацію Альянсу, довгострокове формування сил та підвищення співпраці сил НАТО на поетапному скороченні трансатлантичного розриву в ресурсах за рахунок обміну новими технологіями та досягненнями у сфері нових стратегій ведення Військових дій. З питань трансформації, розробкою стратегій, концепцій, підготовкою та проведенням випробувань для збройних сил у майбутньому, а також розробкою та оцінкою

---

³⁰ Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. К., 2006. 576 с.

вимог щодо взаємодії підрозділів та їх реорганізації займається Командування НАТО.

1991 р. в організації НАТО почалася нова епоха. Основний глобальний конкурент яким був Радянський Союз, припинив своє існування. Організацію Варшавського Договору було розпущено. Основна діяльність НАТО тоді була під питанням. Альянсу в 1991 році знову довелося адаптуватись до режиму нового часу. З урахуванням зміни обстановки, ціллю було прийняти три концепції. Кожна Концепція НАТО відображала міжнародні умови свого часу. Наприклад, у Стратегії 1991 р. в основному обґрунтовувався підхід поділу сфер, пов'язаний із закінченням холодної війни. У Стратегії 1999 р. позначився переважаючий підхід. У Стратегії 2010 р., яка була прийнята на саміті в Лісабоні, багато уваги приділялося питанням відносин з Росією, яка на той час заявляла про себе як про одне із центрів сили сучасного світу³¹.

Слід зазначити, що НАТО продовжувало поглиблювати та розширювати механізми партнерства та прискорювала власну трансформацію для формування нових політичних взаємовідносин та нарощування військового потенціалу для реагування на загрози, що виникають у все більш глобальному, складному та анархічному світі.

На початку XXI століття північноатлантична спільнота зіткнулася з низкою викликів та ризиків, що визначили подальшу трансформацію НАТО, її політики та стратегічної доктрини. На перший план почали виходити погрози, пов'язані з терористичною небезпекою. Найвище політичне керівництво Альянсу та його провідних держав-членів змушене було приділяти все більшу увагу підвищенню можливостей союзу з глобального контролю через ризики

---

³¹ Стандарти НАТО механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=61609/>.

поширення зброї масової поразки, збільшення міграційних потоків, розростання локальних збройних конфліктів, піратства та викликів у сфері кібербезпеки ³².

Світові політичні процеси в цей період вимагали від НАТО врахування цих небезпек. Союз, що претендує на роль організації, відповідальної за глобальну безпеку, продовжив процес трансформації у бік підвищення оперативності та гнучкості політичного та військового реагування на нові виклики. НАТО, яка протистоїть радянському блоку в епоху холодної війни, остаточно поступилася місцем універсальної військово-політичної організації, готової до складної, різнобічної діяльності практично в будь-якому регіоні світу.

Розвиток Альянсу було визначено необхідністю реалізації інтересів західного співтовариства, його військово-політичного лідера у сфері безпеки. Трансформація НАТО в постбіполярний період значною мірою визначалася у взаємодії США – визнаного лідера Альянсу та провідних європейських держав-членів. Зміни у стратегії США на початку XXI ст. грали значну роль і у діяльності блоку.

Дискусії та відносини партнерства НАТО надалі сприяють запобіганню конфліктів на території держав-членів та за її межами. Ця організація захищає демократичні цінності та виступає за мирне вирішення суперечок. Якщо дипломатичні зусилля зазнають невдачу, у неї є військовий потенціал, необхідний для проведення операції з кризового регулювання та підтримки світу, як самостійно, так і у співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями.

НАТО також має третій аспект який відображає діяльність в області надзвичайного цивільного планування, допомагає долати стихійні лиха та

---

³² Борохвостов В. Україна-НАТО: проблемні питання українського оборонно-промислового комплексу. *Стратегічна панорама*. 2005. №2. С. 141-152.

катастрофи, а також сприяти розвитку співробітництву в галузі науки та навколишнього середовища ³³.

Актуальна діяльність НАТО весь час будується на розширення. В основному останніми роками розширення спрямоване на схід, оскільки Росія не дає відчуття безпеки багатьом країнам, як на сучасному етапі і Україні.

Відносини НАТО-Росія залишаються невизначеними, Росія вбачає в НАТО свого ворога і намагається перетягнути сили на свою сторону, НАТО ж запевняють Росію що їм потрібен лише мир та стабільність у світі і на військовий конфлікт вони не розраховують. Слід зазначити, що Основний акт Росія-НАТО 1997 року не продовжено, і немає неформальних домовленостей про норми поведінки у разі конфлікту на території третіх держав». Що ми бачимо у війні Росії проти України коли НАТО стоїть осторонь.

Члени НАТО впевнені, що головними завданнями організації є забезпечення «ефективної підтримки»; у підтримці безпеки; в зборі розвідувальних даних; у розміщенні військових баз. Альянс передбачає, що наявність союзниками актуальних, гнучких та взаємних сил забезпечить надійну систему безпеки. Таким чином, це передбачає модернізацію командної структури НАТО, у тому числі взаємодія з США щодо посилення своїх військ та арсеналу задля протидії загрозам.

Крім безпеки на суші, морі та повітрі, НАТО окреслили кіберпростір як одну з головних загроз на сьогоднішній день. Тепер кіберсфера є чи не основною частиною їхньої діяльності союзники не працюють поодиноці. У всьому НАТО вони працюють разом, об'єднуючи свої знання та досвід та допомагаючи один одному. Cyber Pledge має мультиплікативний ефект у межах Альянсу. Оскільки результати набагато більші за суму їх частин. У рамках нової командної структури альянс створив центр Cyber Operations – інтеграція в кіберпланування

---

³³ Довідник НАТО. Брюссель. 2006. 383 с. URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006.pdf/>.

та операції. Центр передового досвіду також організовує широкомасштабні кібервправи, де остаточна роль НАТО полягає у захисті власних мереж.

У НАТО сотні експертів щодня захищають свої мережі та системи так як загроза розвивається постійно. На думку генерального секретаря НАТО, бути сильним у кіберпросторі так само важливо для стримування альянсу, як і їх звичайні сили ³⁴.

Загалом можна зробити висновок, що актуальна діяльність НАТО полягає у протидії всім актуальним загрозам на сьогоднішній день – тероризм, хімічна зброя, кіберзлочин. Крім цього, альянс співпрацює з багатьма країнами, підтримує тісні взаємозв'язки у військово-стратегічному плані. Також можна зазначити, що НАТО підтверджує свою відданість безпеці жінок у тісному партнерстві з міжнародним співтовариством.

Таким чином, якщо військово-політична організація буде трансформуватися, виробляти нові системи протидії, мати єдність думок, узгодженість дій, то вона буде здатна активно протистояти будь-яким загрозам з сторони Росії чи інших країн.

Отже, політика НАТО, покликана забезпечити реалізацію геополітичних та економічних інтересів держав-членів НАТО, визначає стратегічні орієнтири Альянсу. Ця стратегія відводить для НАТО роль глобального військово-політичного регулятора міжнародної політики, який виступає на користь країн Західної Європи.

Основними чинниками трансформації політичної та військової стратегії Альянсу, які визначили зміну підходів НАТО до встановлення своїх стратегічних пріоритетів, виступили: закінчення холодної війни, конфлікти в ряді регіонів світу, загроза тероризму, що посилюється, глобальний характер ризиків безпеки. У зв'язку з цими обставинами НАТО розробила нову стратегію, спрямовану на

---

³⁴ Стандарти НАТО механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=61609/>.

протидію глобальним ризикам та тісній взаємодії з державами, які не є членами блоку, але перебувають у сфері геополітичних інтересів союзу.

3.3. Перспективи України щодо вступу в НАТО

Сучасний розвиток глобалізації і транснаціоналізації життя, створення системи всесвітньої інформаційної мережі вимагає формування відповідної системи безпеки, яка б стала підґрунтям стабільного господарського розвитку. Така система повинна бути прозорою і потужною, неухильно відданою справі розбудови Європи, забезпечення миру, безпеки, стабільності та свободи, а також існувати як цілісний організм, що об'єднує основних суб'єктів міжнародних процесів. Названим параметрам у світі відповідає тільки Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Яке з моменту свого створення у 1949 р. і до сьогоднішнього часу НАТО є найважливішим інструментом західних країн у їхньому протистоянні з соціалістичною системою, однією з опор біполярного світу. Україна, як незалежна країна теж обрала курс на вступ до НАТО задля захисту своїх громадян ³⁵.

Правове підґрунтя державної політики України в євроатлантичну інтеграцію було закладено в Основних напрямках зовнішньої політики України, схвалених Верховною Радою 2 липня 1993 року. Головними пріоритетами в ній було визначено повномасштабну інтеграцію України в європейські та євроатлантичні структури і членство України в загальноєвропейській системі безпеки, формування якої велось досить активно. Як перший етап формування державної євроінтеграційної політики України слід розглядати період з моменту прийняття Декларації про державний суверенітет (16 липня 1990 року) до прийняття Основних напрямів (2 липня 1993 року). Характерною рисою цього періоду була провідна роль парламенту України у формуванні відповідного

---

³⁵ Пухальська Я. Інтеграція України в НАТО: переваги та недоліки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 5. С. 219-222.

курсу. У 1993 - 2001 роках ініціативу перехопила виконавча влада, насамперед її президентська складова. Було прийнято десятки нормативних актів, які визначали засади та програмні завдання євроінтеграційної політики. Зокрема, указами Президента України було затверджено такі фундаментальні документи, Державна програма співробітництва «Україна – НАТО»³⁶.

У поглибленні взаємин між Україною і НАТО слід особливо виокремити і 1995 рік, оскільки у червні генсек НАТО і міністр закордонних справ України обмінялися відповідними листами, в яких фактично сформувавши першу Індивідуальну програму партнерства (ІПП-95) між Києвом і Брюсселем, розраховану на 1996 - 1998 роки. Спільна заява сторін, датована 14 вересня 1995 року, була офіційно схвалена на спеціальному засіданні Північноатлантичної Ради НАТО. Вона задекларувала наявність «розширених і поглиблених» відносин між ними, які наприкінці 1996 року піднялися до рівня «особливих і ефективних», заклавши основу для проведення 20 березня 1997 року офіційних двосторонніх переговорів щодо формалізації особливого партнерства між Україною і НАТО.

Наступна політично значима подія, розрахована на майбутню співпрацю – підписання у Мадриді 9 липня 1997 року Президентом Л. Кучмою і лідерами всіх держав-членів Альянсу Хартії про особливе партнерство України з НАТО, військово-політичне значення якої досить важливе³⁷. А у грудні цього ж року 1997 Указом Президента України засновано Місію України при НАТО. Згодом обидві сторони ініціювали створення Спільної робочої групи «Україна – НАТО» з питань військової реформи.

Виконуючи заходи описані в домовленостях та розв'язання широкого кола завдань, серед яких у воєнній сфері головними вважаються запобігання воєнним

---

³⁶ Борохвостов В. Україна-НАТО: проблемні питання українського оборонно-промислового комплексу. *Стратегічна панорама*. 2005. №2. С. 141-152.

³⁷ Мішель Д. Наше завдання в Україні - розповісти правду про НАТО. *Економічний часопис - XXI*. 2006. № 9. 6 с.

конфліктам; миротворча діяльність; обмін інформацією та спільні консультації з питань стратегії, оборонної політики; контроль над озброєнням і забезпечення ядерної безпеки; співробітництво в галузі ППО; запобігання небезпечній воєнній діяльності; здійснення спільних ініціатив і навчань у галузі надзвичайних ситуацій та ліквідації наслідків катастроф Україна надалі орієнтувалася на вступ в НАТО і в 2008 році все таки подала заявку на отримання Плану дій щодо вступу України до НАТО ³⁸.

Специфіка процесу прийняття рішень, який полягає в постійних консультаціях і пошуку консенсусу між державами-членами, ускладнює ухвалення рішень альянсом з ключових питань, тим більше, що найважливіші, такі як прийом нових членів, вимагають одностайності. Про це Україна і дізналася в 2008 році, коли Бухарестський саміт НАТО, всупереч заявам, не присудив ПДЧ ні Україні, ні Грузії через розбіжність позицій союзників. Згадуючи даний час варто зауважити що тоді саме Німеччина виступила проти вступу України до НАТО. У цьому її підтримала також Франція.

Прихід до влади 2010 року В. Януковича ще більше ускладнив ситуацію вступу до НАТО, новообраний президент вирішив залишити Україну поза блоком, це спровокувало у 2014 майдан та Революцію Гідності. У травні 2014 року кількість українців, які підтримують вступ до НАТО, перевищила кількість його противників.

Український народ не став спостерігати за подіями мовчки і Революція Гідності доказ бажання українців вибору Гідного Європейського життя. 2014 рік став переломним для України – Революція Гідності, заміна влади, початок російського вторгнення – час кризи та занепаду того що будувалося роками.

Допомога НАТО Україні в перші місяці конфлікту – де-факто вже міжнародного характеру – полягала переважно в дипломатичній підтримці.

---

³⁸ І. Жовква, В. Сіденко, Г. Немиря, Г. Перепелиця. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО: Інтеграційні перспективи України: аналіт. дослід. *Інститут Євро-Атлантичного співробітництва*. К. 2007. 84 с.

НАТО одразу після російського захоплення Криму наприкінці лютого засудило ці дії, наголошуючи на відповідальності Росії. Тоді НАТО демонструвало підтримку територіальної цілісності України не визнаючи результати незаконного референдуму про відокремлення Криму та наступне рішення Росії про приєднання півострова до Росії, також НАТО не підтримало і проголошення незалежних від Києва «народних республік» в Донецьку та Луганську, а підтримало зусилля тимчасової української влади для хоча б часткової нормалізації ситуації в країні, в тому числі з організації президентських виборів, при цьому не ставлячи під сумнів необхідність проведення «антитерористичної операції» проти сепаратистів на Донбасі.

Початкова відповідь НАТО на конфлікт в Україні, хоч і швидка, але певною мірою запізнiла і, в той же час, дуже реактивна. Росія досягла успіху, особливо з анексії Криму. Ескалація конфлікту, ймовірно, була однією з головних причин концентрації НАТО щодо забезпечення почуття безпеки для своїх членів і стримування Росії від вжиття заходів, подібних до тих, що були в Україні, в інших країнах регіону, хоча б країнами Балтії.

Слід зазначити що на відносини НАТО з Україною також впливають як бачимо відносини між Україною та окремими країнами-союзниками. Останнім часом це продемонструвала позиція Угорщини, яка блокує тіснішу співпрацю між НАТО та Україною через українські закони: освітній та мовний, які, на думку Угорщини, підривають права угорської меншини в Україні. У багатьох державах-членах також є занепокоєння щодо невизначеності, на думку багатьох, політичної, соціальної та економічної ситуації в Україні, а отже, й довіри до неї. На цьому тлі у відносинах Україна-НАТО вже були серйозні кризи, наприклад, у справах про вбивство Георгія Гонгадзе та скандалі з продажем української зброї Іраку ³⁹.

---

³⁹ Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. Україна: проблеми самоорганізації. *Український історичний журнал*. К., 2003. 384 с.

На ставлення країн НАТО також впливає тверда позиція Росії, яка послідовно й рішуче тривалий час виступає проти можливого вступу України до НАТО та перешкоджає вибору України, багато з цих країн вважають пріоритетними загрози, відмінні від тих, що надходять з боку Росії. Деякі країни НАТО навіть донедавна виступали за «прагматизм» і нормалізацію відносин з Росією. Варто зазначити, що Україна неодноразово зверталася за підтримкою, починаючи з 2001 року і як бачимо неефективна відповідь НАТО до 2014 року та гальмування процесу вступу України до НАТО з 2014 до сьогодні спричинили на території України відкриту війну.

Одним із очевидних наслідків вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року стали кілька заяв про те, що європейські країни-члени НАТО збільшать свої витрати на оборону. Звичайно, необхідність збільшення військових бюджетів уже була визнаною політичною амбіцією в Європі; і з моменту першого вторгнення Росії в Україну в 2014 році країни НАТО працювали – хоч і повільно – над збільшенням витрат на оборону. Дійсно, Європейське оборонне агентство (2020) оцінює, що члени НАТО інвестували 198 мільярдів євро в оборону в 2020 році, але лише після того, як вони спільно скоротили витрати з 2008 по 2014 рік на 24 мільярди євро після фінансового краху 2007 року. Важливий момент в історії європейських витрат на оборону стався у 2014 році, коли зобов'язання НАТО про оборонні інвестиції, схвалене того року, закликала членів Альянсу дотримуватися нормативу витрат у 2% ВВП. Дії Росії, змусили кілька європейських країн збільшити витрати на оборону з 2014 року.

Незважаючи на цей факт, зростає інтерес до спільних інвестиційних організацій, таких як НАТО. У 2021 році 17 із 30 членів НАТО підписали декларацію про наміри створити Інноваційний фонд НАТО. Фонд отримає 1 мільярд євро протягом щонайменше наступних 15 років, і через Прискорювач оборонних інновацій для Північної Атлантики він намагатиметься сприяти та прискорювати оборонні інновації на початковому етапі. Мадридський саміт

НАТО 2022 року мав покласти початок цим союзницьким зусиллям, і є надія, що інвестиції можуть розпочатися у 2023 році.

Поведінка держави визначає її позицію у світі так само, як і її ресурси або система цінностей, про які вона заявляє. Це стосується і Росії, яка, розпочавши збройну агресію проти України ще у 2014-му році і окупувавши частину українських територій, на сьогодні є основним викликом для України, фактором постійної екзистенційної загрози та деструктивної сили. Але протиставивши себе західній цивілізації та демократичному постмодерному суспільству, Росія водночас є основним дестабілізуючим фактором у світі. Сьогодні вона вважає свою поведінку «прагматичною» і намагається переконати, що, на відміну від Радянського Союзу, не прагне «соціально перелаштовувати світ». І, на відміну від США, не претендує на особливу роль у справі його вдосконалення. Водночас існують ознаки того, що Росія прагне повернути собі статус наддержави саме за фактором сили: територіальна експансія, поширення пропаганди, відновлення ядерної риторики, диверсійні акції на територіях країн-членів НАТО тощо. Росія прагне «переформувати» відносини з Європою та США. США також невдоволені такою поведінкою РФ, адже вважають, що міжнародний порядок, недружній до ліберальної демократії, становить небезпеку для самих США.

Російські дослідники з питань геополітики у своїх працях і раніше акцентували увагу на важливості України не тільки для Росії, а й для всієї геополітичної ситуації у світі, вказуючи, що «революційні події 2014 р. у Києві різко змінюють геополітичну картину світу, всю архітектуру міжнародних відносин»⁴⁰.

«Українську кризу 2014 р. вже можна вважати світанком нової геополітичної ери для європейського континенту, початком найбільш важливих змін з моменту падіння залізної завіси у 1989 р. і територіальних змін, які після цього настали з отриманням незалежності Косово в 2008 р., розширення західної

---

⁴⁰ Нурышев Г. Современная Украина в геополитическом измерении. М.: Национальная безопасность и стратегическое планирование. 2014. № 2. С. 9-16.

демократії на Схід, здається, наблизилося до свого кінця. Відродження імперської держави з певними автократичними тенденціями, Російської Федерації, ставить під питання завоювання двадцятирічного розширення, здійсненого Західною Європою. Росія Володимира Путіна розраховує зрештою повернутися у європейську політичну гру, звідки вона вибула після розпаду СРСР» - зазначав французький дослідник Лоран Шалар ⁴¹.

Зараз ми можемо порівняти прогнози французького дослідника із фактичною реальністю. Україна входить у 2023 р. з кращою перспективою приєднання до Європейського Союзу, аніж будь-коли в своїй історії. Результат питання приєднання до НАТО, звичайно, буде залежати від результатів російсько-української війни. Очевидно, що якщо Україна захистить свою незалежність, суверенітет, здобуде перемогу, а Росія ослабне, переживе політичні зміни, питання вступу України до НАТО буде вирішене позитивно. Видається, що країни-члени НАТО також в цьому зацікавлені, адже своєю фінансовою й військово-технічною допомогою вони сприяють цьому результату.

Можливо, можна сказати, що Росія повернулася у європейську політичну гру, куди вона так прагнула потрапити знову, але точно не в тому амплуа, який є зараз – зневажений більшістю міжнародних суб'єктів суперник, під санкціями, без очевидних переваг у результатах триваючої війни, змушена шукати підтримки у таких самих держав-ізгоїв.

Сьогодні ми бачимо, як головний орган ООН, на який покладено відповідальність за підтримку миру та безпеки (Рада безпеки ООН), не здатний був попередити агресію Росії проти України, не здатний її припинити і не здатний вжити будь-яких інших адекватних заходів проти постійного члена Ради – Росії. Це ознака глибокої кризи Ради безпеки ООН і ООН загалом, яка колись спіткала Лігу націй. ООН була заснована на принципі рівності всіх держав – малих і великих, ядерних і неядерних. Але фактично, як ми бачимо, ця рівність

---

⁴¹ Шалар Л. Стратегия российской державы: увеличить Россию и раздробить Европу. URL: https://www.inopressa.ru/article/09may2014/lefigaro/russia_eu.html/.

залишається лише декларованою, тому що ядерна країна здійснює збройну агресію проти неядерної, яка втратила цю ж ядерну зброю під тиском інших ядерних держав. Постійні члени Ради безпеки ООН, зрештою, мають більш «рівні права», адже володіють ядерною зброєю, сильними армією та економікою. Постійний член Ради безпеки ООН здійснив збройну агресію, а натомість не отримав однозначної швидкої і сильної відповіді від усього світу. Це все тому, що Рада безпеки ООН і ООН, попри її задекларований статус, насправді не має ніяких повноважень сама по собі. Реальний вплив і повноваження мають саме постійні члени цього органу, кожен окремо.

Все це призводить до того, що інші країни поступово втрачають віру у дієздатність ООН, доцільність відмови від ядерної зброї, скорочення інших озброєнь та армії тощо.

Тому Україні як ніколи потрібна допомога та підтримка НАТО. Ніхто не знає на даний час як – і коли – закінчиться війна Росії проти України, і наслідки для європейської безпеки в середньостроковій та довгостроковій перспективі (тобто наступні п'ять-десять років) невідомі. Незважаючи на аналітичний туман, який огортає російську війну, дискусії дедалі більше зосереджуються на тому, як європейські країни мають підтримувати Україну, як Європі та Сполученим Штатам слід дивитися на Росію та взаємодіяти з Росією під час і після конфлікту та якою мірою Європа має зміцнювати свою власну оборону. Такі питання вже знайшли матеріальну форму, адже неможна відповісти що усі держави-члени НАТО проти вступу України до НАТО та нашої свободи, широкомасштабне постачання Україні зброї та летального обладнання, посилення військової присутності на східному фланзі НАТО, оголошення про збільшення витрат на оборону в Європі, санкції, спрямовані на виведення з ладу військової машини Кремля, чи заклики щоб Україна якнайшвидше вступила в ЄС показують підтримку України, що відчувається адже Україна уже десятий місяць протистоїть великій російській армії.

Поки що країни НАТО продемонстрували високу єдність перед обличчям війни з Росією – сили були розгорнуті на східному фланзі, і, незважаючи на труднощі з погодженням нафтогазового ембарго проти Росії, політична єдність забезпечила важкі санкції які діють. Однак ця єдність, ймовірно, буде поставлена під сумнів протягом наступних місяців і років через фундаментальне питання, яке досі не приділяло постійної та серйозної уваги: як НАТО слід дивитися та взаємодіяти з Росією після її вторгнення в Україну? Деякі члени можуть бажати розрядки з Путіним, особливо з урахуванням економічних інтересів. Інші, однак, відкидають будь-яку ідею дипломатичного врегулювання з Росією і замість цього закликають до підготовки до довгострокового політичного протистояння з Кремлем. Те, як НАТО адаптується до російської загрози в найближчі місяці та роки, стане випробуванням його довіри, єдності та автономії.

Україна у вступі до НАТО основні перспективи вбачає у своїй безпеці та стабільності її економіки. Саме тому президент України Володимир Зеленський подав заявку на прискорений вступ України до НАТО за спрощеною процедурою. Також Україна матиме змогу інвестувати в свій захист та користуватися інвестиціями інших країн при потребі, тим самим не обороняючись лише самостійно ⁴².

Від вступу до НАТО Україна сподівається отримувати зброю та обладнання для забезпечення військової сили. Адже додатковий аспект в НАТО, який виник після початку війни в Україні, полягає в тому, як найкраще збалансувати інвестиції між короткостроковими потребами та довгостроковими програмами. Наприклад, багато країн НАТО зосереджуються на необхідності збільшення та поповнення власних запасів боєприпасів, особливо тому, що багато урядів передали Україні існуючі запаси.

Війна також викликала дискусії про бажання зберегти потенціал радянських часів у європейських військових запасах. Зараз практикується

---

⁴² Довідник НАТО. Брюссель. 2006. 383 с. URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006.pdf/>.

передача техніки радянських часів (наприклад, бронетехніки, гармат і танків) в Україну, оскільки сили в нашій, країні знайомі з тим, як їх використовувати. Зворотним боком цієї стратегії для європейських урядів є заміна радянських вантажів більш модернізованим західним обладнанням (наприклад, Польща замінює свої танки Т-72 на американські танки Abrams). Знову ж таки, ця короткострокова потреба у поповненні та заміні військового обладнання може не обов'язково працювати на користь європейської оборонної промисловості, навіть якщо існують переконливі стратегічні пояснення купувати у неєвропейських постачальників. Це, у свою чергу, лише посилює тиск на європейських постачальників, які прагнуть отримати вигоду від збільшення витрат на оборону.

Фінляндія та Швеція також офіційно оголосили про свій намір приєднатися до НАТО у відповідь на дії Росії. Адже війна в Україні може поставити під сумнів припущення щодо розвитку спроможності в Європі. Однією з очевидних змін, яка може бути на горизонті та буде корисною як для Фінляндії і Швеції так і для України та Грузії це є перехід до більш амбітних європейських інвестицій у протиракетну оборону, засоби блокування повітря та кіберзахист. Очевидна потреба в таких можливостях стає ще більш очевидною, якщо взяти до уваги, як може розвиватися оборонна позиція НАТО на східному фланзі Європи. На сьогоднішній день Сили реагування НАТО працювали на ротаційній основі, і це приділяло особливу увагу тому, щоб інвестиції у військову мобільність могли полегшити швидке переміщення військ і обладнання в разі подальшої російської агресії⁴³.

Однак якщо НАТО вирішить постійну присутність у Східній Європі це матиме широкі наслідки для оборонних інвестицій Європи. Дійсно, першим кроком, який потрібно буде зробити, є модернізація – а в деяких випадках і повна реконструкція – військових баз у Центральній та Східній Європі, при вступі

---

⁴³ Кордон М. Співробітництво України з НАТО. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Ів-Франківськ. 2007. № 33. С. 3-5.

України це встановлення баз зокрема і по території України. Нові або відремонтовані військові бази та казарми повинні бути з'єднані безпечними та модернізованими транспортними сполученнями, що вже є метою роботи ЄС щодо військової мобільності, тобто бачення фінансових інвестицій у транспортну інфраструктуру подвійного призначення.

Присутність НАТО в Україні так само означає потребу в інтегрованій протиповітряній і протиракетній обороні та інвестиціях у кіберзахист. Звичайно, такі інвестиції пов'язані з делікатними політичними міркуваннями. Наприклад, на сьогоднішній день ЄС інвестував лише в транспортну інфраструктуру подвійного призначення, і йому потрібно буде знайти нові способи фінансування військових об'єктів, таких як наземні, військово-морські та авіабази. Позабюджетний інструмент фінансування ЄС під виглядом Європейського фонду миру може стати можливістю.

Наведемо деякі критерії які відіграватимуть важливу роль при вступу України до НАТО та будуть корисними як для України так і для НАТО.

Оборона та безпека: виняткова прихильність України/досвід протистояння та боротьба з російським міждоменим примусом, знання з перших рук про російську армію мислення та дії, а також («здорові» частини) його енергійної екосистеми захисту та безпеки додасть унікальної цінності зусиллям Альянсу проти сучасної Росії в напрямках стримування і примусових режимів; Військова реформа України важлива і для НАТО і навряд чи матиме значення досягти успіху за межами структури командування та сил НАТО.

Геополітика: пропонуючи Україні План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ), Росія буде проявляти чіткий стримуючий сигнал; це може бути найкращий шанс для України і Заходу разом зменшити поточну нестабільність першого удару через контроль над озброєннями («ескалація до деескалації»).

Повернення України в пострадянське лоно стало б серйозною невдачею і для Заходу на десятиліття, адже зусилля зробити Європу цілісною та вільною

будуть під загрозою, лише повернення України до Європи свідчить про те, що Росія живе за старими радянськими недієвими принципами.

Політика: два Майдани свідчать про прагнення українців до більшої порядності та нормальності мало шансів на успіх без глибшого «закріплення» Заходу – лише вступ до НАТО може уможливити справжню політичну (і правову) реформу; громадська підтримка членства в НАТО Україна на рекордно високому рівні; Карта НАТО з жорстким графіком і обумовленість посирила б позицію небагатьох справжніх реформаторів, що залишилися в країні українського уряду дати Заходу вирішальний важіль впливу.

Економіка: краща безпека стабілізує економіку України та зробить її більш привабливою як економічний партнер для країн НАТО; НАТО отримає безперешкодний доступ до України (також військово-промисловий) фізичний, технологічний і людський капітал.

Ідентичність/культура: Україна являє собою унікальне поєднання «західних» і «східних» цінностей, демонструючи – також росіянам – що конвергенція цих систем цінностей можлива. Тому ідентичність Українського народу повинна бути збережена та передаватися з покоління в покоління що можливе лише при незалежній Україні та допомозі Заходу ⁴⁴.

Якщо Україна вступить до НАТО, то:

- забезпечить захист національної цілісності та суверенітету держави як у зовнішньому середовищі, так і всередині країни. Водночас позбудуться сенсу наміри сепаратистів щодо федералізації України, відокремлення деяких її регіонів як це відбувається зараз;
- позиція України завжди враховуватиметься при прийнятті рішень міжнародної ваги, оскільки вони ухвалюються консенсусом усіма країнами НАТО. І цей принцип діяльності Альянсу не просто задекларований, а ефективно працює.

---

⁴⁴ Власюк О. Стратегії розвитку України: теорія і практика. *НІСД*. К., 2002. 864 с.

- відчутного поштовху дістане розвиток оборонно-промислового комплексу України. Приклад Балтійських країн, Польщі та ін. показує, що вступ до НАТО дозволив їм органічно вписатися в систему кооперації військово-промислових комплексів країн-членів, брати рівноправну участь у тендерах, дуже часто вигравати їх, що істотно поповнює бюджет і дає змогу модернізувати підприємства ОПК. Для України це надзвичайно важливо, оскільки ми маємо у цій сфері серйозні напрацювання та потужні підприємства – аерокосмічні, авіаційні, військово-технічні, машинобудівні, які одразу отримують додаткові можливості для розвитку та виходу на міжнародні ринки.

- Україна зможе приступити до активної фази формування професійної армії. Наші офіцери матимуть змогу навчатись у найкращих військових академіях Європи та США, в Україні працюватимуть висококваліфіковані кадри з НАТО. Членство в Альянсі дозволить створити сучасні, технічно оснащені кордони на сході, півдні та півночі країни – з Білоруссю та Росією, а також усунути перепони на західному кордоні – з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Румунією, тобто поступово ліквідувати візовий режим для наших громадян, щоб вони безперешкодно потрапляли до Європейського Союзу.

- з'являться сприятливі можливості для формування Балто-Чорноморського економічного альянсу; побудови з Туреччиною спільної системи трубопроводів для отримання через Чорне море нафти і газу з Іраку та Ірану; налагодження реальних партнерських відносин із країнами Балтії⁴⁵.

З огляду на вищевикладене, для України, яка прагне до формування оптимальної моделі національної безпеки та стабільного розвитку регіону, найбільш прийнятним рішенням є входження до НАТО. Адже саме ця організація працює на зміцнення безпеки євроатлантичної спільноти. До того ж

---

⁴⁵ Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського союзу. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини.* 2016. № 17. С. 50-57.

сьогодні, як відомо, Альянс проводить надалі політику «відкритих дверей» стосовно нових членів, і для її реалізації вироблені відповідні програми, які б у нашому випадку мали бути спрощеними, хоча б через те що Україна пролила уже немало крові задля безпеки Європи і НАТО в цілому.

ВИСНОВКИ

1. Сьогодні в Україні реформування спеціальних служб вважається важливою складовою загальної реформи сектору безпеки і оборони. Реформа має стати запорукою нормального існування владних інститутів у країні, забезпечити стабільність та успішне функціонування системи правоохоронних органів. Вивчення вже існуючого досвіду реформування деяких секторів СБУ та інших національних служб безпеки показує, що існує подальша необхідність у доопрацюванні та вдосконаленні відповідних положень реформ. А саме зняття з спецслужби проведення антикорупційних заходів. На нашу думку, подібний підхід правильний, адже більшість європейських країн давно відійшли від подібних практик і це сприяє лише удосконаленню роботи спецслужб.

2. Концепція про реформування спецслужб має суттєві недоліки, на яких було наголошено експертами міжнародних спільнот. Адже, першочерговими завданнями реформування мають бути: правильний розподіл функцій між підрозділами, обов'язкове зняття певних непритаманних службі обов'язків (таких як досудове слідство та антикорупційна діяльність), відповідність європейським стандартам, наявність демократичного та цивільного контролю за структурами.

3-4. В процесі реформування сектору безпеки і оборони ефективним може бути запозичення іноземних практик реформування. Нами було досліджено, що в країнах Чорноморського регіону реформування відбувалося досить швидкими темпами, адже було правильно розставлено основні акценти на розподілі функцій. Також варто вказати на взаємозалежність між успішністю реформування у цих державах та їхньою співпрацею з ЄС та НАТО. Рівень довіри громадян, як незалежних експертів, до правоохоронних органів з продовженням реформування зростає. В Україні у 2017 р. цей рівень за результатами соціологічних опитувань складав лише 30 %, станом на 2022 р. рівень довіри громадян до правоохоронних органів та до Збройних Сил України

становить 95%, що, очевидно, зумовлено війною в країні, і тому очевидним є прогноз, що після закінчення війни цей показник знову буде падати. Щоб не допустити цього, повинна відбутися системна і комплексна реформа сектору безпеки і оборони. Існує необхідність у невідкладному реформування сучасної структури служби безпеки, варто вдосконалювати існуючі напрацювання в цій галузі та враховувати основні рекомендації як аналітиків, так і експертів з питань реформування сектору безпеки провідних європейських країн. Зокрема врегулювати усі аспекти законодавчого характеру та підійти до цієї реформи комплексно. Адже якщо лише реформувати спеціальні служби, правоохоронна система загалом не зазнає змін, тому обов'язково має бути враховано комплексний чинник.

5. У багатьох сферах своєї роботи Служба Безпеки України покладається на підтримку партнерських відносин з НАТО та активно взаємодіє з міжнародними організаціями. Таким чином, метою реформування Служби Безпеки України за стандартами НАТО є: створення ефективного, динамічного та гнучкого управління Службою Безпеки України, укомплектування її висококваліфікованими фахівцями, забезпечення сучасними матеріальними і технічними засобами, приведення завдань, функцій і напрямів її діяльності у відповідність із сучасними потребами захисту прав і свобод людини та громадянина, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Україні необхідне членство в Альянсі, задля миру та безпеки нашої держави та наших громадян, наших воїнів. Україні як ніколи потрібна допомога та підтримка НАТО. Україна при вступі до НАТО сподівається отримувати зброю та обладнання для забезпечення військової сили щоб повернути свої території та відновити свій суверенітет та територіальну цілісність. Україна – це держава яка прагне до формування оптимальної моделі національної безпеки та стабільного розвитку регіону, найбільш прийнятним рішенням є входження до НАТО. Адже саме ця організація працює на зміцнення безпеки євроатлантичної спільноти. До

того ж сьогодні, як відомо, Альянс проводить надалі політику «відкритих дверей» стосовно нових членів, і для її реалізації вироблені відповідні програми, які б у нашому випадку мали бути спрощеними, хоча б через те що Україна пролила уже немало крові задля безпеки Європи і НАТО в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229–ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.
2. Поляков С. Реформування сектору безпеки та оборони України: сучасний стан та напрями проведення. *Журнал східноєвропейського права*. 2014. № 10. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2014/12/poliakov_10.pdf/.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020.
4. Мусієнко І. Бодрунов А. Реформування СБУ в контексті Євроатлантичної інтеграції України. *Роль і місце національної спецслужби в історії українського державотворення*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. К., 17 березня 2017 р. – С. 84–85.
5. Матюхіна Н. Служба безпеки України як складова сектору безпеки: окремі умови та шляхи реформування. *Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали пост. діюч. наук.-практ. семінару. Х., 2012. № 3. С. 59-69.
6. Ткач О. До проблеми реформування СБУ в контексті євроінтеграції. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2009. № 2. С. 6–7.
7. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
8. Шелест Г. Реформування сектору безпеки в країнах Чорноморського регіону: досвід для України: аналіт. доп. О. 2011. 70 с.
9. Реформа СБУ: що пропонують змінити президентським законопроектом. *Українська Правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/03/12/7243307/>.
10. Передбачена реформою СБУ демілітаризація не знизить ефективність Служби, проте надасть їй додаткові можливості, - спікер реформи СБУ

- Сергій Пунь. *Interfax-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/649968.html/>.
11. У пошуках компромісу реформи спецслужби. *Дзеркало тижня*. URL: https://zn.ua/ukr/internal/sbu-2020-334981_.html/.
12. Реформа СБУ. *Служба безпеки України*. URL: <https://www.ssu.gov.ua/reforma-ssu/>.
13. Уряд ухвалив проект Річної національної програми під егідою Комісії Україна-НАТО на 2022 рік. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-proekt-richnoyi-nacionalnoyi-programi-pid-egido-yu-komisiyi-ukrayina-nato-na-2022-rik/>.
14. Кабмін схвалив Річну національну програму Україна-НАТО на 2022 рік. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/23/7134527/>.
15. Хилько М. Реформа Служби безпеки України: в пошуках балансу між бажаним та можливим. *Громадська думка про правотворення*. 2020. С. 14-20. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2020/11.pdf/>.
16. Гвоздь В. Історичні, правові і політичні аспекти розвідувальної діяльності держави. Монографія. К.: *Борисфен Інтел*. 2018. 576 с.
17. Борн Х., Лей І. Підзвітність спецслужб: правові норми, досвід і рекомендації. К., 2006. 135 с.
18. Вілз А. Ефективний демократичний нагляд з а діяльністю національних служб безпеки: тематична доп. Комісара Ради Європи з прав людини. 2016. URL: http://e731hasugp.preview.infomaniak.website/wp-content/uploads/2017/02/CoE_Oversight_Security_Services_ukr.pdf/.
19. Співробітництво у сфері реформування сектору безпеки. Україна-НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/spivrobotnictvo-u-sferi-reformuvannya-sektoru-bezpeki/>.
20. A new era for NATO intelligence. *NATO Review*. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/10/29/a-new-era-for-nato-intelligence/index.html/>.

21. Adapting NATO intelligence in support of «One NATO». NATO REVIEW.
URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/09/08/adapting-nato-intelligence-in-support-of-one-nato/index.html/>.
22. Пухальська Я. Інтеграція України в НАТО: переваги та недоліки. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 5. С. 219-222.
23. Парахонський Б. Перспективи України у системі європейської та євроатлантичної безпеки. Стратегічна панорама. 2004. № 4. С. 21-28.
24. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. К., 2006. 576 с.
25. Стандарти НАТО механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=61609/>.
26. Борохвостов В. Україна-НАТО: проблемні питання українського оборонно-промислового комплексу. Стратегічна панорама. 2005. №2. С. 141-152.
27. Довідник НАТО. Брюссель. 2006. 383 с. URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006.pdf/>.
28. Пухальська Я. Інтеграція України в НАТО: переваги та недоліки. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 5. С. 219-222.
29. Борохвостов В. Україна-НАТО: проблемні питання українського оборонно-промислового комплексу. Стратегічна панорама. 2005. №2. С. 141-152.
30. Мішель Д. Наше завдання в Україні - розповісти правду про НАТО. Економічний часопис - XXI. 2006. № 9. 6 с.
31. І. Жовква, В. Сіденко, Г. Немиря, Г. Перепелиця. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО: Інтеграційні перспективи України: аналіт. дослід. Інститут Євро-Атлантичного співробітництва. К. 2007. 84 с.
32. Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. Україна: проблеми самоорганізації. Український історичний журнал. К., 2003. 384 с.

33. Кордон М. Співробітництво України з НАТО. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Ів-Франківськ. 2007. № 33. С. 3-5.
34. Власюк О. Стратегії розвитку України: теорія і практика. НІСД. К., 2002. 864 с.
35. Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського союзу. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2016. № 17. С. 50-57.
36. Нурышев Г. Современная Украина в геополитическом измерении. М.: Национальная безопасность и стратегическое планирование. 2014. № 2. С. 9-16.
37. Шалар Л. Стратегия российской державы: увеличить Россию и раздробить Европу. URL: https://www.inopressa.ru/article/09may2014/lefigaro/russia_eu.html/.